

UNIVERSITATEA LIBERĂ INTERNAȚIONALĂ DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris
C.Z.U.:343.982.4(043.2)

COSTEA MIHAI
ROLUL EXPERTIZEI CRIMINALISTICE A SCRISULUI
ÎN INVESTIGAREA INFRAȚIUNILOR

**Specialitatea: 554.04 – Criminalistică; Expertiză Judiciară;
Investigații operative**

Rezumatul tezei de doctor în drept

CHIȘINĂU, 2023

Teza a fost elaborată la Catedra Drept Public, facultatea de Drept a Universității Libere Internaționale din Moldova

Conducător științific:

GOLUBENCO Gheorghe, doctor în drept, profesor universitar

Referenți oficiali:

1. **CUȘNIR Valeriu**, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Academia de Științe a Republicii Moldova
2. **RUSU Vitalie**, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat "Alecu Russo", Bălți, facultatea de Drept și științe sociale

Componența Consiliului Științific Specializat:

1. **BARBĂNEAGRĂ Alexei**, președinte, doctor habilitat în drept, profesor universitar;
2. **ROTARI Oxana**, secretar științific al CȘS, doctor în drept, conferențiar universitar;
3. **ULIANOVSKI Xenofon**, membru al CȘS, doctor habilitat în drept, profesor universitar;
4. **CERNOMOREȚ Sergiu**, membru al CȘS, doctor în drept, conferențiar universitar;
5. **PISARENCO Constantin**, membru al CȘS, doctor în drept, conferențiar universitar;
6. **ALECU Gheorghe**, membru al CȘS, doctor în drept, conferențiar universitar (România).

Susținerea va avea loc pe data de „24”martie 2023, ora 14 - 00, în ședința Consiliului științific specializat D 554.04-22-50 din cadrul Universității Libere Internaționale a Republicii Moldova pe adresa: MD 2021, mun. Chișinău, str. Vlaicu Pârcălab, 52, sala 102.

Teza de doctor și rezumatul pot fi consultate la Biblioteca Universității Libere Internaționale din Moldova, la Biblioteca Națională a Republicii Moldova și pe pagina WEB a ANACEC.

Rezumatul a fost expediat la “23”februarie 2023.

**Secretar științific al Consiliului Științific
Specializat, dr., conf. univ.**

_____ **ROTARI Oxana**

**Conducător științific,
dr. prof. univ.**

_____ **GOLUBENCO Gheorghe**

Autor:

_____ **COSTEA Mihai**

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța temei investigate. Actualitatea temei de cercetare este prileguită de mai mulți factori. În primul rând, de acele schimbări care s-au produs în variatele sfere ale societății românești și moldovenești (economică, juridică, social-politică ș.a.) și care au atras după sine transformări de ordin cantitativ și calitativ a fenomenului infracțional¹ manifestate, în particular, prin pătrunderea criminalității organizate în diversele sectoare ale vieții sociale, ceea ce prezintă un pericol real pentru dezvoltarea ascendentă a țărilor noastre. La rândul lor, aceste schimbări au generat apariția unor noi genuri de infracțiuni, aplicarea de către făptuitori a unor procedee subtile de pregătire, comitere și acoperire a infracțiunilor cu folosirea celor mai noi mijloace și tehnologii adaptate pentru atingerea scopurilor criminale. Fabricarea documentelor false s-a transformat în ultima perioadă într-o îndeletnicire criminală, realizată de cele mai multe ori în grupuri, inclusiv organizate, ceea ce presupune ”specializarea” făptuitorilor, dobândirea de către aceștea a abilităților de a falsifica documentele, inclusiv scrisul cursiv și semnăturile. De aici și complexitatea ridicată a sarcinilor formulate în fața cercetărilor expertale. În cca 58% din totalul de expertize solicitate doar principalelor instituții publice de expertiză judiciară din Republica Moldova, investigațiile se dovedesc a fi de complexitate sporită².

Dincolo de aceasta, s-a amplificat mobilitatea infractorilor, echiparea tehnică și înarmarea lor. S-au complicat și obiectivele puse în fața anchetei, dar și a unităților de expertiză judiciară. Și aceasta pentru că, actualmente nivelul intelectual și pregătirea juridică a subiecților infracțiunii și a consultanților acestora permit a opune împotrivire semnificativă organelor competente de cercetare.

De aceea, descoperirea și cercetarea cauzelor de factură economică, în particular a escrocheriilor, volumul cărora, după cum se atestă în Raportul Procuraturii RM pentru a.2021 este în creștere (cu 179 cazuri mai multe în a.2021 (9,2%) față de anul 2020)³, ceea ce impune aplicarea masivă a cunoștințelor specializate din domeniul documentologiei judiciare.

În ramura expertizei scrisului și a semnăturii, la începutul sec. al XXI-lea au apărut noi obiecte de cercetare și noi forme de împotrivire organelor competente în munca de exercitare a investigării cauzelor penale (ascunderea originalelor documentelor și realizarea de copii falsificate ale acestora, modificarea intenționată a scrisului și semnăturii în cadrul colectării de către OUP a specimenelor de comparație, utilizarea tehnicii computerizate și celei de copiere-multiplicare în scopul contrafacerii actelor, folosirea de către plastografi a noi procedee de

¹ *Anuarul Statistic al Republicii Moldova pentru anul 2021* [cit.: 08.02.2023]. Disponibil:

https://statistica.gov.md/public/files/publicatii_electronice/Anuar_Statistic/2021/Anuarul_statistic_.pdf

² *Raport privind activitatea Centrului Național de Expertize Judiciare de pe lângă MJ a Republicii Moldova a.2022* [cit.: 08.02.2023]. Disponibil: https://cnej.gov.md/sites/default/files/d_d_s_c_n_e_j_pe_2022_0.pdf

³ *Raport privind activitatea procuraturii pentru anul 2021*. [cit.: 09.02.2023]. Disponibil: <http://www.procuratura.md/file/Raport%20public%20Procuratura%202021%20.pdf>

falsificare a semnăturilor și textelor manuscrise, inclusiv executate cu mâna stângă de stângacii nativi ș.a.).

Tot în această ordine de idei trebuie spus că, cercetările fundamentale în domeniul expertizei scrisului au fost îndeplinite în ultima pătrime a veacului trecut, însă perioada ce s-a scurs a fost însoțită de mari schimbări în practica scrisului și, implicit, în grafoscopia judiciară. Avem în vedere influența unor factori obiectivi (elaborarea și implementarea în școli a noi modele caligrafice de scriere, inclusiv noi metodici de învățare a scrisului, utilizarea unor instrumente scripturale moderne), dar și a celor subiectivi (particularitățile fiziologice, psihice, anatomice ale tineretului contemporan) – toate acestea soldându-se și cu modificări semnificative a scrisului conaționalilor noștri (diminuarea evoluției, coeziunii dintre litere, simplificarea acestuia ș.a.).

Totodată, utilizarea amplă a calculatoarelor la redactarea actelor oficiale conduce și la creșterea importanței semnăturii pe documente ca unicul atribut ce demonstrează autenticitatea acestora, de unde și sporirea semnificativă a cotei obiectelor semnăturale în totalul actelor supuse expertizei grafice.

Mai mult, analiza practicii judiciare în cadrul acestui studiu (cca 1000 de semnături de pe peste 200 procese-verbale de cercetare la fața locului și anexele lor) denotă că semnăturile cetățenilor noștri în mare parte sunt prescurtate, conțin caracteristici elementare ce nu garantează pe deplin protecția juridică a documentelor – lucru remarcat destul de clar la persoanele din Republica Moldova care, concomitent cu tranziția de la ortografia chirilică la grafia latină în anii '90 ai secolului trecut, o mare parte din vârstnici, și-au transformat și semnăturile, acestea însă, fiind tot mai rar executate, rămânând de multe ori, slabevoluate și vulnerabile la fals.

Anumite semne de întrebare provoacă și configurația nesatisfăcătoare a descoperirii infracțiunilor comise împotriva sau cu utilizarea documentelor false. Din cauza unor lacune și erori, procesarea necalificată a documentelor, un rând de probe de natură documentologică din dosarele trimise în judecată devin neconvingătoare în cadrul dezbaterilor judiciare. Parțial situația creată poate fi explicată și prin imperfecțiunea instruirii personalului de profil în cadrul licenței și masteratului la facultățile de resort ale unităților juridice universitare, în mod deosebit, în aspectul altoirii unor însușiri și învățăminte de descoperire, fixare, ridicare și interpretare a actelor manuscrise. Uneori chiar și în unele materiale didactice de criminalistică publicate recent atât în România cât și în Republica Moldova se folosesc concepte, determinări și sistematizări ale actelor devansate de reglementările legislative și de noile realizări tehnico-științifice.

Este evident că apariția a noi documente, inclusiv de natură electronică, necesită și reevaluarea viziunilor statornicite de-a lungul timpului, implementarea de noi modalități, mijloace și procedee de examinare a actelor de către organele de urmărire, dar și actualizarea

metodicilor de expertizare a acestora în condiții de laborator cu luarea în calcul a esenței lor și a sarcinilor identificatoare și diagnosticatoare înaintate în fața specialiștilor grafoscopiști.

În fine, problemele susmenționate au determinat și alegerea acestei teme pentru o cercetare specializată, actualitatea ei oferind și motiv pentru a remarca că, una din prioritățile generoasei științe Criminalistica este sarcina intensificării cercetărilor științifice în vederea precizării unor concepte și determinări devenite uzual obișnuite, de a reevalua preconizările discutabile, depășite de ritmul cotidian în scopul optimizării activităților de investigare a infracțiunilor, inclusiv și cu folosirea cunoștințelor specializate și a probelor de factură documentologică.

Încadrarea temei în preocupările internaționale. La nivel internațional instituția expertizei judiciare din România este afiliată la Rețeaua Europeană a Institutelor de Științe Legale (ENFSI, 2005)⁴ prin Institutul Național de Expertize Criminalistice din cadrul Ministerului de Justiție⁵, acreditat pentru satisfacerea exigențelor standardului de calitate ISO/CEI 17025:2005 și Institutul Național de Criminalistică din cadrul Inspectoratului General al Poliției Române (2005), care desfășoară activități specifice în conformitate cu standardele internaționale ISO 17025 și ISO 17020.

Specialiștii grafoscopiști din laboratoarele acestor instituții, dar și a celor din R.Moldova, participă în activitățile grupurilor de lucru ale ENFSI, având menirea de a armoniza procedurile specifice de lucru și metodologiile de expertiză judiciară în statele membre ale UE, contribuind prin schimbul de informații și de experiență la asigurarea calității în domeniul practic de referință dar și în cercetările științifice pe dimensiunea grafoscopiei.

Experiența acestui grup de lucru în cadrul ENFSI a facilitat acreditarea și a CNEJ de pe lângă Ministerul Justiției al Republicii Moldova, CTCEJ al IGP MAI RM la standardul internațional SM SR EN ISO/CEI 1705:2006 pe domeniul "Expertiza grafoscopică"(2017)⁶.

Prin urmare, implementarea sistemului de management al calității în sfera grafoscopică conform standardelor susamintite, oferă garanția unui înalt nivel de pregătire al specialiștilor, dar și admisibilitatea pe plan internațional a rapoartelor de expertiză grafică ale acestora.

Încadrarea temei în contextul inter - și transdisciplinar. Rezultatele obținute în cadrul acestui studiu, concluziile și propunerile expuse în finalul lucrării prezintă importanță științifică și practică și pentru domeniile adiacente expertologiei judiciare, precum, spre exemplu: dreptul procesual penal, dreptul procesual civil, contenciosul administrativ, criminalistică, activitatea specială de investigații, criminologie ș.a.

⁴ *European Network of Forensic Science Institutes.* [citat 10.11.2020]. Disponibil: www.enfsi.eu

⁵ DRĂGHICI, C., NECULA, I., STOIAN M. *Expertiza criminalistică în probațiunea judiciară.* Craiova: Sitech, 2016, p.19. ISBN 978-606-11-5587-3.

⁶ LOPATENCO, I. *Centrul Național de Expertize Judiciare: progrese realizate și perspective de dezvoltare.* În: *Legea și viața*, aprilie, 2018. p.67-71. ISSN 1810-309X.

Rezultatele cercetărilor prezintă utilitate pentru cadrul probatoriu penal și nu numai, în scopul perfectării legislației procesuale, dar și la aprecierea valorii rapoartelor de expertiză de către organele de urmărire penală și instanțele de judecată,

Scopul lucrării reprezintă elaborarea unui ansamblu de măsuri și recomandări de ordin tactic-organizatoric, juridic și metodologic privind cercetarea documentelor manuscrise, în vederea perfecționării metodicii de cercetare, doctrinei grafoscopice și practicii de expertiză judiciară din România și Republica Moldova.

Scopul propus impune abordarea mai multor **obiective**:

- a examina viziunile doctrinare relatate de cercetătorii criminaliști și procesualiști din România și R.Moldova, precum și din alte state ale Europei occidentale pe marginea cercetării criminalistice a scrisului și semnăturii;
- a urmări contextul istoric privind apariția și dezvoltarea branșei documentologiei criminalistice, inclusiv a cercetării scrisului și a semnăturii;
- a preciza noțiunea de document și a rechizitelor acestuia în criminalistica contemporană;
- a scoate în evidență și a puncta principalele reguli de examinare procesual-administrativă a documentelor de către ofițerii de urmărire cu aplicarea echipamentului truselor și laboratoarelor criminalistice mobile în împrejurări de câmp;
- a sistematiza și a interpreta obiectul, sistemul și metodele grafoscopiei judiciare ca compartiment al tehnicii criminalistice;
- a stabili obiectul, sarcinile, bazele teoretice și metodice ale expertizei grafice judiciare;
- a dezvălui principalele probleme ce există în teoria și practica expertizei scrisului de mână și a semnăturii și a argumenta anumite soluții;
- a formula noțiunea, a clasifica și a prezenta particularitățile de cercetare a semnăturilor;
- a elabora propuneri și recomandări practice cu privire la obținerea scriptelor necesare pentru a ordona expertiza judiciară a semnăturilor;
- a analiza și preciza unele particularități de redactare și evaluare a rapoartelor de expertiză grafoscopică judiciară și extrajudiciară de către ordonatori.

Obiectul cercetării reprezintă legitățile aplicării cunoștințelor criminalistice specializate în vederea dispunerii, efectuării și aprecierii expertizelor grafoscopice judiciare în procesul de descoperire și cercetare a infracțiunilor în etapa contemporană.

Ipoteza cercetării are la bază un rând de presupuneri, după cum urmează:

- escrocheriile și alte infracțiuni din sfera economiei naționale sunt în mare parte însoțite de folosirea documentelor parțial falsificate sau total contrafăcute, investigarea cărora prezumă aplicarea masivă a cunoștințelor specializate din domeniul documentologiei criminalistice;

- întocmirea computerizată a actelor oficiale curente, dar și introducerea în școli a unei metodici noi de învățare a scrisului de către copii de la o vârstă mai timpurie și în baza unor instrumente scripturale actuale s-a soldat cu modificarea structurii scrisului cursiv și a semnăturii contemporanilor noștri în sensul reducerii evoluției și simplificării lor;
- un element important în sporirea tenacității actelor manuscrise ar avea popularizarea culturii generale în școli cu privire la rolul semnăturii în societatea modernă, stringența respectării de către cetățeni a unor reguli la crearea semnăturilor personale, încât ele să fie rezistente la fals;
- apariția a noi forme de împotrivire organelor de urmărire penală (falsificarea documentelor cu tehnici computerizate de copiere și multiplicare, ascunderea originalelor de documente și alcătuirea mostrelor de comparație falsificate etc.) impun elaborarea de măsuri procesuale și recomandări practice în acest sens, adresate specialiștilor grafoscopiști, dar și serviciilor competente în lupta lor curentă cu fenomenul infraționalității;
- având în vedere că fundamentul recunoașterii după scris constituie teoria identificării grafoscopice, creată în ultimele decade ale veacului trecut pe baza înscrisurilor persoanelor din perioada respectivă și luând în considerare metamorfozele scrisului cursiv a tineretului contemporan ca urmare a intrării societății într-o epocă informatizată, se poate de presupus necesitatea precizării unor aspecte a teoriei în cauză.

Baza teoretico-metodologică de cercetare este sprijinită, în primul rând, pe metoda universală a dialecticii materialiste. În cadrul studiului asupra temei, în mod creativ au fost aplicate și alte metode general-științifice, precum analiza statistică, sociologică, logico-juridică, metoda istorică, metoda sistemică, dar și alte proceduri bazate pe logică (deducția, inducția, analogia etc.). Tema supusă cercetării a impus folosirea pe larg a metodei comparative, prin intermediul căreia s-a putut analiza conținutul actelor normative ce reglementează activitatea practică de expertiză din România, Republica Moldova, Rusia și alte țări.

În cercetările realizate a fost abordată și practica CrEDO prin anumite spețe ce țin de materia reglementării procesuale a expertizelor judiciare în contextul apărării drepturilor omului, realizate în cadrul instituțiilor publice și nestatale de expertiză din Republica Moldova și alte state. Metodologia cercetării a presupus și analiza lucrărilor științifice publicate în spațiul românesc și în alte țări, cercetarea sintezelor, recomandărilor metodologice și a materialelor cu caracter informativ referitoare la expertiza criminalistică grafoscopice. O componentă indispensabilă a metodologiei cercetării a constituit analiza activității practice de expertiză a unităților respective pe dimensiunea grafoscopiei judiciare.

Baza teoretico-doctrinară a tezei cuprinde sintetizările făcute ca urmare a studierii unui mare volum de publicații științifice, manuale, lucrări instructiv-didactice din ramura criminalisticii, criminologiei, dreptului penal și procesual penal, deontologiei expertului judiciar, tehnologiilor informaționale contemporane ce se implementează în domeniul expertologiei

judiciare. Un interes aparte au prezentat materialele ce țin procesele psihologice, anatomice, biomecanice ce guvernează formarea scrisului și semnăturii, factorii ce influențează variabilitatea scrisului în funcție de agenții perturbatori.

Suportul empiric al metodologiei prezentului studiu a constituit tocmai practica expertală din România și Republica Moldova, analiza a cca 100 rapoarte de expertiză grafoscopică și constatări tehnico-științifice a obiectelor manuscrise executate preponderent în instituțiile publice ale MAI a RM, în special, Centrul Național de Expertize Judiciare de pe lângă MJ RM, precum și cele realizate de specialiștii criminaliști din birourile asociate și individuale de expertiză din Republica Moldova. De asemenea, au fost analizate 200 modele de scris realizate de tineretul studios contemporan din România și R.Moldova, dar și peste o mie de iscălituri de pe cca 220 procese-verbale de CFL și nu numai, scrisul și semnătura a cca 50 persoane cu vârsta cuprinsă între 60-75 de ani.

Un sprijin valoros în înțelegerea situației în domeniul expertizei judiciare din zona supusă cercetării, l-a avut analiza comparativă a publicațiilor științifice și a actelor normative ce reglementează acest sector de activitate din Federația Rusă și alte state, preponderent occidentale, precum și practica personală îndelungată a autorului cu actele scrise și rapoartele de expertiză grafoscopică în calitate de avocat pe diverse cauze.

Note cu privire la bransa supusă cercetării. Problematika expertizei judiciare, inclusiv a scrisului și semnăturii în România și Republica Moldova prezintă un segment important de cercetare a savanților criminaliști și procesualiști. În particular, aspectele documentologiei judiciare, în etapa contemporană de dezvoltare a științei criminalistica, au fost tratate în mai multe volume, semnate de cunoscuții savanți și cercetători, precum: Alămoreanu S., Bercheșan V., Constantin R., Drăghici C., Ionescu L., Frățilă A., Lazăr A., Lăpăduși V., Neicuțescu O., Pășescu Gh., Sandu D., Stancu Em., Văcaru I., Văduvă N. (România); Baltaga E., Cataraga O., Cușnir V., Doraș S., Dolea I., Gheorghită M., Golubenco Gh., Luchin L., Mărgineanu Iu., Odagiu Iu., Osoianu T., Pilat A., Roman D. (Republica Moldova).

În aspect conceptual și istoric urmează a evidenția cercetările realizate de savanții epocii respective în cadrul școlii sovietice de criminalistică (Vinberg A., Mitricev S., Golunski S., Orlova V., Terziev N., Āisman A. ș.a.), având în vedere contribuția și influența ei semnificativă asupra dezvoltării grafoscopiei judiciare în țările fostului "lagăr socialist", inclusiv România. De mare valoare sunt și lucrările din ramura grafoscopiei a contemporanilor noștri din Federația Rusă (Averianova T., Belkin R., Jijina M., Lipovski V., Maņvetova A., Rosinskaia E., Sîsoieva L., Șleahov A. ș.a., dar și din țările occidentale (Fombone J., Buquiet A., Locard Ed. ș.a.) care contribuie semnificativ la dezvoltarea neconținută a teoriei identificării după manuscrise.

Noutatea științifică a rezultatelor obținute. Lucrarea constituie rodul unui studiu multiaspectual cu privire la teoria și practica contemporană de examinare procesual-administrativă și de expertiză grafoscopică, preponderent identificatoare, a scrisului și semnăturii pe diverse acte, servind drept bază de actualizare și precizare a unor aspecte teoretice ale grafoscopiei, a metodelor și procedeelelor de interpretare și expertizare a actelor manuscrise, valorificării rezultatelor în activitatea de investigare a infracțiunilor, după cum urmează din tezele de mai jos, prezentate spre susținere:

- 1) Evaluarea situației curente și pronosticul evoluției documentologiei judiciare în România și R.Moldova, la general, a grafoscopiei judiciare, la modul concret, deduse din examinarea publicațiilor recente pe tema cercetării scrisului și a semnăturii;
- 2) Studiarea aspectelor evolutive de dezvoltare a noțiunilor și datelor cu conținut grafoscopic, precizarea sistemului și poziției acestei teorii în structura criminalisticii;
- 3) Conturarea fundamentelor științifice ale teoriei grafoscopiei judiciare, a însușirilor de bază ale scrisului și caracteristicilor identificatoare ale acestuia;
- 4) Precizarea noțiunii de document și rechizit al documentului prin prisma reglementărilor actuale și tendințelor practicii judiciare din R.Moldova și România;
- 5) Formularea de preconizări și sfaturi pertinente ce pot contribui la eficientizarea controlului prealabil al documentelor în condiții de teren;
- 6) Precizarea conceptului de cercetare criminalistică a scrisului și de examinare expertală de laborator ce ține de domeniul expertologiei judiciare (obiectul, sistemul, metodologia);
- 7) Relevarea problemelor teoretice și practice din ramura expertizei manuscriselor și argumentarea de soluții întru depășirea lor;
- 8) Elaborarea noțiunii de semnătură, clasificarea și caracteristica lor cu specificarea de propuneri și măsuri concrete de sporire a rezistenței acestora la fals;
- 9) Consemnarea algoritmului de cercetare identificatoare și consecutivă a semnăturilor;
- 10) Evidențierea importanței aspectelor ce țin de obținerea materialelor de comparație către expertiza grafoscopică respectând regulile unui îndreptar algoritmatizat (anexa 8);
- 11) Propunerea către Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova și Ministerul Educației și Cercetării al României de a rezerva ore de studii și a include ca capitol suplimentar la disciplina *Educația Civică* din Curricula școlară un set de reguli metodice de elaborare a semnăturii individuale de către liceeni, încât aceasta să reziste la contrafaceri;
- 12) Recomandarea către MJ al R.Moldova de a reformula titlul genului de expertiză judiciară de la p.4 al Nomenclatorului expertizelor judiciare din *Expertiza grafoscopică în Expertiza grafoscopică și examenul tehnic al documentelor* și de a oferi specialiștilor care

solicită licență în Expertiza scrisului de mână și a semnăturii doar împreună cu dreptul de semnătură pentru *Expertiza tehnică a documentelor*;

13) Recomandări de lege ferenda în vederea îmbunătățirii cadrului procesual penal al României și Republicii Moldova la capitolul ordonării și realizării expertizelor judiciare.

Problemă științifică importantă soluționată constă în cercetarea complexă a cadrului procesual, tactic și metodologic al expertizei scrisului, fapt care a înlesnit fundamentarea rolului și valorii juridice a grafoscopiei, inclusiv prin recomandări de lege-ferenda și proiectarea ghidului algoritmat, din perspectiva eficientizării acestui instrumentar în procesul investigării infracțiunilor.

Importanța teoretică a tezei constă în dezvoltarea doctrinei expertizei criminalistice a scrisului și a semnăturii cu luarea în considerare a experienței pozitive în domeniu, acumulate de-a lungul multor decenii și a modificărilor produse în scrisul contemporanilor noștri comparativ cu perioada când au fost elaborate fundamentele teoriei identificării grafoscopice.

Valoarea aplicativă a lucrării se manifestă în sporirea calității efectuării cercetărilor grafoscopice conform metodicilor elaborate, redactării rapoartelor respective de expertiză judiciară și extrajudiciară, optimizarea activităților de investigare și profilaxie a infracțiunilor cu utilizarea potențialului materialelor documentologice.

Rezultatele obținute în cadrul cercetărilor la tema dată pot fi utilizate și în procesul instructiv-didactic la ciclul de licență și ciclul doi - masterat a audiențelor de la facultățile de drept a instituțiilor de învățământ universitar, dar și la perfecționarea continuă a specialiștilor criminaliști din unitățile de expertiză judiciară.

Aprobarea rezultatelor. Ideile și conceptele de bază ale prezentului studiu au fost expuse, discutate și apreciate pozitiv la catedra Drept public a facultății Drept, ULIM. Cele mai importante idei și opinii au fost comunicate la conferințe științifice internaționale, și anume: ▪ Conferința internațională cu genericul „Apariția și evoluția criminalisticii românești” desfășurată la Universitatea din București ”Titu Maiorescu”, 23.10.2018; ▪ Conferința internațională cu genericul „Rolul factorului uman în accidente de circulație. Contribuția criminalisticii în aflarea adevărului”, la Universitatea din București ”Titu Maiorescu”, 23.05.2019; ▪ Conferința științifică națională cu participare internațională ”Integrare prin Cercetare și Inovare” din 10.11.2020, Chișinău (USM) cu prilejul Zilei Internaționale a Științei pentru pace și Dezvoltare; ▪ Conferința științifică națională cu participare internațională ”Integrare prin Cercetare și Inovare” din 11.11.2021, Chișinău (USM) dedicată aniversării a 75-a a USM; ▪ Conferința științifică internațională cu genericul „INFRAȚIUNEA – RĂSPUNDEREA PENALĂ – PEDEAPSA. DREPT ȘI CRIMINOLOGIE” din 24-25.03.2022, Chișinău, USM.

CONȚINUTUL TEZEI

Prezenta teză este compusă din introducere, trei capitole subdivizate în șaisprezece paragrafe, concluzii generale și recomandări, bibliografie.

În **Introducere** se evidențiază actualitatea și însemnătatea temei de doctorat, se pune accentul pe scopul și obiectivele lucrării, ipoteza de cercetare, valoarea științifică a rezultatelor obținute, baza teoretico-metodologică și valabilitatea practică a tezei, căile de avizare a efectelor căpătate.

În compartimentul 1 **„Analiza investigațiilor științifice în domeniul expertizei criminalistice a scrisului”** este consacrat analizei reglementărilor procesuale a problematicii expertizei judiciare la general în principalele acte normative din România și R.Moldova, urmată de studiul publicațiilor de specialitate pe tema examinării scrisului și a semnăturii, editate de către cercetătorii criminaliști consacrați din Republica Moldova, România, alte țări. Se are în vedere materialele științifice și didactice de strictă specialitate a savanților și specialiștilor practicieni apărute relativ recent, precum: S.Doraș, M.Gheorghică, Gh.Golubenco, V.Bercheșan, C.Drăghici, I.Necula, L.Ionescu, M.Stoian, M.Ruiu, S.Alămoreanu, A.Frățilă, Gh.Pășescu, A.Volânski, V.Lavrov, M.Jijina, E.Rossinskaia, E.Galeașina, A. Buquet, Ch.Diaz ș.a., cu argumentarea opiniei autorului în contextul ideilor expuse pe paginile acestor volume.

La concret, se aduce în vizor situația curentă și posibilitățile de evoluție a branșei grafoscopiei judiciare în spațiul vorbitorilor de limbă română, constatându-se că, în România deocamdată nu este atestat un astfel de domeniu distinct de știința criminalistică precum teoria generală a expertizei judiciare, afirmat deja de câteva decenii în Republica Moldova. Acest lucru a fost observat și de alți cercetători din România, care au remarcat că, în majoritatea statelor exsovietice, expertiza judiciară, actualmente prezintă o despărțitură științifică de sine stătătoare și nu o parte a tehnicii criminalistice așa cum aceasta era percepută în epoca precedentă, fiind predestinată a ”argumenta teoretic acele procese ce se produc în activitatea practică de expertiză judiciară”⁷, servind bază științifică semnificativă în activitatea de creare a fundamentelor științifice a claselor, genurilor și tipurilor de expertize.

Opinia privind separarea de la criminalistică a problematicii expertizei judiciare are rădăcini adânci, promovată încă de pe timpurile consolidării cunoștințelor științei criminalistice, fiind determinată de obiectul bipartit al acestei discipline. Doar pe la sfârșitul a. '70 ai sec. al XX-lea această idee a fost dezvoltată într-o teorie deosebită de către cunoscuții expertologi ruși A.Vinberg și N.Malahovskaia în monografia lor comună, intitulată ”Expertologia judiciară”⁸.

⁷ NEICUȚESCU, O. *Obiectivitate și subiectivism în expertiza criminalistă*. Teză de doctor în drept. Chișinău: ULIM, 2010, p.14.

⁸ ВИНБЕРГ, А., МАЛАХОВСКАЯ, Н. *Судебная экспертология. (Общетеоретические и методологические проблемы судебных экспертиз)*. Волгоград: ВСШ, 1978.182 с.

De menționat însă că, elaborarea substanțială a acestei teorii s-a produs doar la sfârșitul anilor '80 ai sec. trecut datorită eforturilor unor criminaliști de prima mărime din Rusia (Averianova T., Orlova V., Rossinskaia E. ș.a.)⁹, fiind așezate fundamentele științifice generale ale expertologiei judiciare contemporane. Pornind de la raționamentele expuse de acești savanți, expertologa, în opinia cercetătorilor Gh. Golubenco și O. Neicuțescu urmează, pe drept, să oglindească, ”legitățile apariției și dezvoltării diverselor clase, genuri, tipuri, varietăți de expertize, să prezinte un sistem unic de cunoștințe sintetizate privind expertiza judiciară”¹⁰.

Prin prisma analizei lucrărilor de specialitate se demonstrează că actualmente în cuprinsul științei criminalistice, un loc aparte î-și adjudecă teoria grafoscopiei judiciare, legată de examinarea și valorificarea în activitatea de descoperire și cercetare a infracțiunilor a diferitor înscrisuri, semnături și informațiile ce le conțin, dar și a cunoștințelor specializate din această sferă aplicate în cadrul expertizei manuscriselor.

Fundamentele teoriei grafoscopiei se sprijină pe anumite teze, validate științific și aprobate de practica de urmărire penală și judiciară, și anume: - scrierea și scrisul prezintă fenomene bazate pe deprindere, mecanismul scrisului este de natură convențional-reflectorică; - însușirile de bază ale scrisului sunt individualitatea și stabilitatea. La baza stabilității, care este dinamică și relativă, stă mecanismul fiziologic numit – *stereotip dinamic*; - metodică examinării scrisului se sprijină pe studierea particularităților vorbirii în scris și a tehnicii de scriere.

Actualmente, branșa în cauză ca element constituent al tehnicii criminalistice și, totodată ca parte a expertologiei judiciare, prezintă o disciplină extrem de complexă, bazată pe tehnologii informaționale contemporane și cunoștințe din domenii, precum lingvistica, fiziologia, anatomia, psihologia și alte științe, orientate spre cunoașterea legităților mecanismului scrierii în scopul aflării adevărului în diversele cauze penale, civile, contravenționale. Ea este sprijinită pe opere fundamentale și lucrări publicate relativ recent, o parte din care, apărute în România, Republica Moldova, Rusia, Franța, alte țări, fiind polemic analizate și comentate în teza de doctorat.

Compartimentul 2 intitulat „**Bazele științifice și metodice ale expertizei criminalistice a documentelor manuscrite**” debutează cu un scurt istoric al apariției și dezvoltării documentologiei criminalistice privind examinarea scrisului și semnăturii. Tot aici sunt analizate și alte aspecte generale, privind regulile de verificare și examinare a documentelor manuscrite în condiții de teren, obiectul, sistemul și metodele compartimentului criminalistic al grafoscopiei judiciare; obiectul, sarcinile, bazele teoretice și metodice ale expertizei grafice a manuscriselor.

⁹ АВЕРЬЯНОВА, Т.В. Судебная экспертиза. Курс общей теории. М.: Норма, 2007. 477 с. ISBN 978-5-89123-713-1.; РОССИЙСКАЯ, Е. Р. Судебная экспертиза в гражданском, арбитражном, уголовном и административном процессе. М.: Норма, 2006. 655с. ISBN 5-89123-884-5.
GOLUBENCO, Gh., NEICUȚESCU, O. *Expertiza criminalistică: realități și perspective*. Bacău: Bistrița, 2009, p.10. ISBN 978-973-88984-1-7.

În cuprinsul primului paragraf se opinează că, încă în Roma Antică de pe timpul imperatorului Justinian (V-VI î.Hr.), cercetarea scrisului în scopuri judiciare este reglementată în legislație datorită pericolului legat de apariția a tot mai multor falsuri în documente. Însă prima lucrare consacrată expres cercetării documentelor a apărut în Franța la începutul sec. al XVII-lea (F.Desmesle, a.1604), în care se aduceau diverse recomandări de a examina manuscrisele în vederea descoperirii falsurilor. Dar, sistematizarea și consolidarea fundamentală a cunoștințelor despre scris în țările Europei Occidentale este legată de publicațiile cunoscuților pionieri ai științei criminalistice, precum A. Bertillon, Ed. Locard, S. Ottolenghi, A. Osborn ș.a. O parte dintre ei sunt considerați, pe drept, fondatori ai unor direcții științifice în expertiza grafoscopică: A. Bertillon – cea caligrafic-descriptivă, Ed. Locard – orientarea grafometrică, astfel influențând simțitor dezvoltarea ulterioară a grafoscopiei și în statele Europei de Est.

O contribuție solidă la studierea scrisului au adus-o și ”grafologii”¹¹. Fondatorul acestui domeniu de cercetare este socotit abatele Michon J., ideile căruia în epoca modernă au fost dezvoltate de către J.Crepieux-Jamin, care evidențiază dominantele scrierii, stabilind parametrii ei principali: viteza, presiunea, forma, direcția, dimensiunea, continuitatea ș.a.

Caracterizând metoda caligrafic-descriptivă propusă de A.Bertillon, trebuie menționat că neajunsul ei principal consta în abordarea scrisului ca obiect static, fix. Urmașii lui A.Bertillon au mers mai departe, precizând multe aspecte ale cercetării scrisului. Bunăoară, H.Schneikert trata scrisul ca obiect dinamic ce depinde în mare parte de cauze raționale, dar și de sfera inconștientului, menționând importanța studierii abaterilor de la normele de scriere și frecvența prezenței acestor devieri în scrisul diferitor persoane. Și mai departe a mers criminalistul american A.Osborn, care a analizat biomecanica scrisului, încercând să scoată în evidență unele elemente ale mecanismului scrisului în condiții obișnuite și în cazul falsificării documentelor. Anume el a ordonat caracteristicile scrisului în generale și particulare.

Însă tendința de a crea bazele științifice ale cercetării judiciare a scrisului și investigațiile continue în această direcție au dat naștere unei noi orientări – grafometria. Tezele principale ale grafometriei, după fondatorul acestei direcții - Ed. Locard, se reduc la următoarele: ”în grafisme, stabile sunt nu dimensiunile absolute, dar proporțiile lor...”a cunoaște înseamnă a măsura”...”dovezile identității trebuie căutate nu în formele exterioare ale literelor dar în datele numerice, adică în caracteristicile proporționalității”¹². Contribuții însemnate la dezvoltarea de mai departe a acestei teorii au adus și alți cercetători, precum S. Ottolenghi, E.Burinski, S.Potapov, V. Orlova ș.a. Aceasta din urmă notează că, perioada lungă a dezvoltării grafoscopiei

¹¹ CONSTANTIN, R. *Rolul și contribuția studiilor grafologice în stabilirea adevărului*. În: Criminalistica. Revistă de informare, documentare și opinii. Nr.6, 2004, pp.22-25. ISSN 1454-3117.

¹² Arud: ТЕРЗИЕВ, Н.В., ЭЙСМАН, А.А. *Введение в криминалистическое исследование документов*. М.: Издательство Академии Архитектуры СССР. 1949, p.51-52.

în spațiul sovietic a fost un proces de cercetare a legităților scrierii pe baza cunoștințelor din diverse ramuri științifice, preponderent, a celor de profil natural”¹³. Ea structurează perioada în cauză în trei etape: ”1) acumularea de cunoștințe și experiențe; 2) consolidarea bazelor teoretice; 3) cercetările experimentale și începuturile matematizării”¹⁴.

Un rol însemnat în dezvoltarea grafoscopiei sovietice l-a jucat și conferința științifică, organizată de Institutul Unional de Științe Juridice (Moscova) în a.1951. În tezele raportului prezentat de prof. A.Vinberg la această întrunire se menționa că, ”mecanismul fiziologic nemijlocit al scrisului este *stereotipul dinamic*, susținerea căruia pe măsura amplificării, solicită tot mai puține eforturi nervoase. Scrisul, privit exclusiv de pe aceste poziții științifice ca rezultat al stereotipului dinamic, are la bază legitatea descoperită de academicianul rus I.Pavlov, privind formarea legăturilor temporale la nivelul scoarței cerebrale a creierului”¹⁵. Aceasta a fost prima indicație la cheia care poate contribui la decodificarea mecanismului formării scrisului, fapt confirmat ulterior de datele altor științe, precum, mai cu seamă, fiziologia și psihologia.

De o importanță teoretică și practică deosebită pentru consolidarea teoriei identificării grafoscopice în spațiul românesc prezintă constituirea primului corp de experți grafici, dar și publicarea unor lucrări din această perioadă. Se are în vedere *Expertiza criminalistică a scrisului; Identificarea criminalistică* (L.Ionescu, 1973, 1990); *Falsul în acte – descoperire și combatere prin mijloace criminalistice; Caracteristicile (simptomele) sinuciderii în scris* (D.Sandu, 1994, 1997); *Expertiza criminalistică a semnăturii* (A.Frățilă și Gh.Pășescu, 1997) ș.a.

Actualmente grafoscopia criminalistică de pe mapamond prezintă o ramură înalt dezvoltată și tehnologizată a expertizei judiciare, care se bazează pe diferite orientări¹⁶, sprijinite pe fundamentele ei științifice, aparatul categorial, metodică identificării și diagnosticării grafoscopice, algoritmi de cercetare a diverselor obiecte scriptice complexe ce cuprind metode descriptiv-calitative, cantitative, matematice, instrumentale ș.a.

Al doilea paragraf este consacrat noțiunilor de *document* și *rechizit* al documentului în criminalistica contemporană, dar și regulilor de examinare procesual – administrativă a actelor de către organul de urmărire penală. Analizând literatura de specialitate și legislația în vigoare, se constată că noțiunea de document în limbajul științei criminalistice, este întrebuințat într-o formulă mai cuprinzătoare, comparativ cu sensul folosit în universul juridic general și anume - ca

¹³ ОРЛОВА, В.Ф. *Теория судебно-почерковедческой идентификации*. В: Труды ВНИИСЭ. Вып.6. М., 1973, с.47.

¹⁴ Ibidem, p.47.

¹⁵ Аруд: КРЫЛОВ, И.Ф. *Очерки истории криминалистики и криминалистической экспертизы*. Ленинград: ЛГУ, 1975, p.82.

¹⁶ ALĂMOREANU, S., DIMAIO, D., GATTAMORTA, CL. *Despre sisteme de expertiză diferite și unele direcții necesare de dezvoltare a sistemului din România*. În: *Legea și viața*, nr.1, 2019, pp.57-58.ISSN 1810-309X.

purtător material în care este fixată informație cu semnificație criminalistică, utilă pentru investigarea unor fapte penale și care poartă anumite rechizite ce permit a-l identifica.

Prin rechizitele documentelor trebuie de înțeles un ansamblu de semne distinctive, structura, dimensiunile și localizarea cărora este reglementată de anumite acte normative, în vederea individualizării și conferirii lui de valoare juridică. În opinia autorului, cele mai esențiale rechizite ale documentului sunt blancheta (formularul), impresiunile de ștampilă (sigiliu) și semnăturile persoanelor împuternicite să certifice aceste documente, toate acestea urmând să corespundă anumitor reguli de perfectare.

Cât privește examinarea procesual-administrativă a documentelor, autorul o prezintă ca o activitate de control a organului de urmărire penală privind autenticitatea actului, stabilirea indicilor de fals în condiții de teren și doar prin metode nedestructive (vizuale, fotografice, microscopice ș.a.). Rezultatele acestor examinări promovate mai des de către specialistul-criminalist, se propune a le include într-un raport de constatare tehnico-științifică, anexat la procesul-verbal al acțiunii respective de urmărire penală.

În al treilea paragraf intitulat *Cercetarea scrisului în știința criminalistică și în domeniul expertologiei judiciare* se afirmă că scrisul, ca mijloc de fixare și comunicare a ideilor, prezintă unul din elementele cele mai importante ale complexului identificator al omului și, în acest sens, identificarea grafoscopică trebuie privită, pe de o parte, ca ramură a tehnicii criminalistice și, totodată, ca un gen de expertiză a domeniului expertologiei judiciare. În cea din urmă ipostază grafoscopia se înfățișează ca sistem de cunoștințe despre legitățile scrisului și metodele (metodicile) procesului de examinare ale acestuia în scopul stabilirii datelor faptice cu valoare probantă, necesare luării de hotărâri judecătorești în procesul penal, civil sau contravențional.

Însă, ca ramură a compartimentului de tehnică criminalistică grafoscopia formează o teorie aparte, un concept desăvârșit al științei criminalistice, servind drept sprijin teoretic în activitatea profesională de efectuare a expertizei scrisului și semnăturii pe diversele documente în litigiu, prezentate expertului. Conținutul lor, de altfel, ca oricare altă examinare expertală, prezintă un gen de activitate practică aplicată.

Identificarea obiectelor grafoscopice scripturale este înlesnită de două însușiri ale scrisului: individualitatea și stabilitatea relativă a acestuia, procesul în cauză fiind sprijinit pe compararea caracteristicilor materializate în manuscris. Metodica cercetării de expertiză grafoscopică constituie un sistem de prescripții de aplicare într-o anumită consecutivitate și condiții a metodelor și mijloacelor soluționării sarcinii de expertiză. La începutul cercetărilor, în baza întrebărilor și a datelor primare expuse în actul de dispunere a expertizei, specialistul își formează o imagine generală despre sarcina care urmează a fi soluționată. În cadrul investigațiilor ulterioare, aceasta se concretizează, ceea ce permite a planifica cercetările, a

selecta și a folosi metodicile adecvate cazului concret. De menționat însă că, sarcina de expertiză î-și are totdeauna și anumite subsarcini¹⁷, adică sarcini ale etapelor intermediare de cercetare. Spre exemplu, în cazul identificării executorului unui manuscris (sarcina finală) apare necesitatea de stabilit dacă documentul în cauză este sau nu executat în condiții neobișnuite, spre exemplu, - în stare de ebrietate, oboseală etc. (subsarcina expertizei). Pornind de la cele menționate, sarcinile expertizei pot fi sistematizate în baza diferențierii atât scopurilor cât și condițiilor în care aceste sarcini urmează a fi rezolvate.

Profesorul M. Gheorghiuță specifică, pe drept că, astfel de sarcini ”se împart în trei clase: identificatoare, diagnosticatoare și clasificatoare”¹⁸. În literatura de specialitate sarcinile expertizei grafoscopice sunt clasificate și schematic, în două grupe: 1) identificatoare; 2) diagnosticatoare, în cea din urmă grupă fiind incluse și cele clasificatoare¹⁹ - opinie contestabilă, care nu este susținută de autor.

Este cunoscut că, dacă investigațiile expertale identificatoare se realizează în vederea determinării unei identități, apoi cele cu caracter diagnosticator contribuie la stabilirea unor calități, situații și stări ale lucrurilor, cunoașterea motivelor anumitor procese, explicarea derulării unor întâmplări etc. Spre exemplu, sarcina - dacă textul manuscris este executat de bărbat sau femeie, poate fi atribuită doar la grupa sarcinilor clasificatoare.

Prin urmare, sarcinile identificatoare sunt orientate fie, spre stabilirea unui executor concret al manuscrisului ori semnăturii, fie a faptului efectuării a două sau mai multor manuscrise, ori a diferitor fragmente de text de către una și aceeași persoană²⁰. Cele diagnosticatoare sunt axate pe determinarea condițiilor sarcinii – starea psihofiziologică a executorului, a împrejurărilor îndeplinirii manuscrisului în litigiu ș.a. Prof. M. Gheorghiuță specifică concret aceste sarcini – determinarea faptului că scrisul examinat este neobișnuit și cauzele care au condus la aceasta²¹. Spre exemplu, - Dacă textul manuscris al recipisei a fost executat în condiții neobișnuite? - Care este starea psihofiziologică a scriptorului (normală, stare de afect, ebrietate, oboseală) ș.a.

În fine, sarcinile clasificatoare țin de relevarea grupei generice a executorului documentului manuscris după sex, vârstă și alți parametri sociali-demografici și psihologici. Tot în această ordine de idei, trebuie menționat că, complexitate sporită prezintă sarcina relevării semnelor ce denotă caracterul neobișnuit al manuscrisului sau a semnăturii pe documentele neoriginale,

¹⁷ CATARAGA, O. et al. *Metodica tip de efectuare a expertizei judiciare grafoscopice*. Cod MT 4.01, adoptată la 10.04.2017 de CMEJ al CNEJ de pe lângă MJ al RM. Disponibil: <https://cnej.gov.md/ro/content/registru-metodicilor-de-expertiza>

¹⁸ GHEORGHIUȚĂ, M. *Teoria și tactica expertizei judiciare*. Chiș.: CEP USM, 2020, p.46. ISBN 978-9975-152-44-0.

¹⁹ *Практическое руководство по производству судебных экспертиз для экспертов и специалистов*: науч. - практ. пособие. Под ред. Т.В.Аверьяновой, В.Ф.Статкуса. М.: Юрайт, 2011, с.528. ISBN 978-5-9916-0621-9.

²⁰ DORAȘ, S. *Expertiza criminalistică – mijloc eficient de administrare a probelor, inclusiv în cauzele cu minorii*. În: *Expertiza judiciară în cauzele privind minorii*. Chiș.: IRP, 2005, p.35. ISBN 9975-9849-8-6.

²¹ GHEORGHIUȚĂ, M. *Teoria și tactica expertizei judiciare*, .op.cit., p.46.

realizate cu ajutorul diferitor mijloace de copiere și multiplicare. Problema identificării scriptorului după inscripțiile și semnăturile din documentele prezentate în copii, nu este simplă. Iată de ce, examinarea a astfel de obiecte în formă de copii, confecționate cu ajutorul tehnicii de copiere-multiplicare, cel mai adesea în varianta de imagini electrofotografice, în scopul acordării de ajutor anchetei la crearea bazei probante, a devenit o sarcină actuală a serviciilor criminalistice de pretutindeni. În fața experților stau mai multe întrebări, legate mai des de semnături: - dacă expertul poate, în genere, să efectueze examinarea copiilor de semnături; - dacă da, care ar fi particularitățile metodice a astfel de investigații ș.a.²².

Legat de prima întrebare, analiza literaturii denotă că, în diverse țări ea se rezolvă în mod diferit, solicitările fie că sunt respinse, având în vedere complexitatea deosebită a identificării scriptorului cât și componenta corupțională a acestui fenomen, fie, riscul în cauză și-l asumă fiecare expert în parte, în funcție de experiența profesională, situația expertală concretă (cazul Republicii Moldova) – risc, care este pasabil și de p.9 *Examinări speciale* al Metodicii tip de efectuare a expertizei judiciare grafoscopice a CNEJ de pe lângă MJ a R.Moldova²³, și care prevede efectuarea a astfel de cercetări doar cu titlu de excepție.

Ultimul, al patrulea paragraf al capitolului doi a tezei intitulat: *Teoria și practica actuală a expertizei criminalistice a scrisului de mână și a semnăturii: probleme și soluții* ține de anumite chestiuni și dificultăți existente în doctrina și practica expertizei grafice a scrisului și semnăturii supuse analizei în lucrare, în care se argumentează soluții de depășire și soluționare a acestora.

Bunăoară, se afirmă că scrisul contemporanilor noștri este marcat de modificări semnificative în direcția simplificării, generat de implementarea în școli a noi modele caligrafice de scriere, utilizarea unor instrumente scripturale contemporane, apariția unei personalități de formație nouă etc. Se constată, în acest sens, necesitatea de a schimba atitudinea oarecum dezinteresată a marii majorități a societății față de propria semnătură, de a educa respect, atenție, responsabilitate față de documentul oficial încă de pe băncile liceului. Anume în perioada maturității grafice, liceenii trebuie învățați să-și formeze abilități de a semna cu respectarea anumitor reguli de protecție contra falsului. În aceste scopuri, autorul susține propunerea unor cercetători²⁴ de a include în curricula claselor liceene reguli didactice de formare a deprinderilor de a executa semnătura personală.

În mediul științifico-academic nu există unitate de păreri cu privire la vârsta de la care este posibil identificarea grafoscopică. Legat de aceasta, are dreptate prof. V.F.Orlova, când scrie:

²² GOLUBENCO, Gh., COSTEA, M. *Considerații privind cercetarea scrisului și semnăturii în documentele prezentate la expertiză în copii*. În: *Legea și viața*. Nr.12, 2018. p.48. ISSN 1810-309X.

²³ CATARAGA, O. et al., op.cit.

²⁴ GOLUBENCO, Gh., NEICUȚESCU, O., op.cit., p.127.

”individual este nu orice material scriptural, dar numai acela, în care individualitatea s-a manifestat în măsura necesară pentru identificare”²⁵.

După o analiză minuțioasă a literaturii și practicii de specialitate se afirmă că, în epoca contemporană, despre scris ca obiect de identificare criminalistică se poate vorbi cu certitudine doar la cercetarea manuscriselor realizate de persoane cu vârste cuprinse între 14-18 ani – perioadă, de la care și legiuitorul, pornind de la procesele psihologice de formare a personalității, a prevăzut răspunderea penală pentru comiterea unui rând de infracțiuni. Deci, scrisul ca o oglindă specifică reflectă personalitatea, atingând ”maturitatea” și individualitatea sa tot în această perioadă. De aceea, scrisul elevilor școlii primare care, în fond, reflectă modelul caligrafic școlar, se crede că, nu poate fi obiect al identificării grafoscopice.

Compartimentul 3 **„Semnătura ca obiect de cercetare a expertizei grafoscopice”** cuprinde atât problematica apariției și evoluției semnăturii cât și clasificarea, dar și expertizarea lor de laborator.

În primul paragraf al acestui capitol *Observații istorico-metodologice privind noțiunea, clasificarea și cercetarea criminalistică a semnăturilor* se discută problematica istorico-introductivă a cercetării semnăturilor. Se afirmă că, evoluând ca modalitate de reprezentare grafică a individului și de adevărată consimțământului neatârnat la asumarea unor angajamente juridice, iscălitura prezintă rechizitul principal al documentelor. Ea, la fel ca și manuscrisul, deține însușiri identificatoare importante – individualitate și stabilitate relativă. Și aceasta pentru că semnătura este strâns legată de scris prin faptul că constituirea ei se sprijină pe aceleași baze psihofiziologice și deprinderi grafotehnice. Totodată, trebuie avut în vedere și faptul că, conținutul caracteristicilor scrisului diferă de materia caracteristicilor semnăturii, acestea din urmă fiind proprii doar obiectului concret de cercetare. Mai mult, executarea semnăturii atestă o mai mare stabilitate în raport cu scrisul la general, plus la aceasta nu necesită analiză sonoră. Tot aici trebuie spus că, abordarea expertală a acestui obiect, necesită tratarea ei în complex, adică – în aspect grafoscopic și tehnico-criminalistic.

Actualmente, imperativul tratării multilaterale și în complex a problematicii expertizei judiciare capătă și mai mare actualitate. Aplicarea de către plastografi a modalităților tradiționale de imitație, autodeghizare, ”furt de semnătură”, ”montaj” de documente etc. se completează cu metode poligrafice, cu scanarea și imprimarea rechizitelor în diverse acte, folosindu-se tehnologii computerizate de vîrf, creându-se astfel probleme majore în viața socială. Însuși apariția semnăturii la o anumită etapă de dezvoltare a societății a fost legată tocmai de cerințele bunei desfășurări a relațiilor sociale care dictau anumite mijloace ”de atestare a identității persoanei și de probare a actelor de voință ale acesteia, chiar și în cazul

²⁵ ОПЛЮБА, В.Ф., op.cit., p.168.

dispariției sale fizice”²⁶. Primul instrument folosit pentru atingerea acestui scop pe teritoriul Europei, inclusiv spațiul vorbitorilor de limbă română, a fost sigiliul aplicat pe ceară topită.

Mai apoi, grație răspândirii scrisului sigiliul, treptat, este înlocuit cu semnătura în format grafic pusă pe documente de către știutorii de carte, aceasta însă, coexistând timp îndelungat cu ”semnătura” prin punere de deget de către persoanele analfabete. La începuturile perioadei de formare a semnăturii aceasta, după construcția sa nu se deosebea semnificativ de scrisul a însuși actului manuscris, de aceea, ele pot fi caracterizate, mai curând ca niște inscripții certificatoare făcute cu mâna proprie decât semnături în înțelesul contemporan.

Doar, în prima jumătate a sec. al XVIII-lea, când scrisul cursiv a obținut o dezvoltare semnificativă, suficient de masiv se întâlnesc semnături în care sunt reflectate stabil deja unele particularități grafice ale semnăturilor, transcripția acestora fiind suplimentată cu diverse parafe în partea lor finală. Ulterior, pe la începutul sec. al XX-lea încep să apară semnături ca variante de nume prescurtat, structura lor, mai frecvent reflectând majusculele numelui, prenumelui plus parafe scurte de configurații simple. Însă, pe la mijlocul acestui secol își fac apariția semnături în formă de abreviaturi ce cuprindeau monograme a primelor litere a numelui, prenumelui, ca, în final, să se ivească și iscălituri alcătuite din grafisme ilizibile și elemente fără o alcătuire literală.

Savanții criminaliști contemporani A.Frățilă și Gh.Pășescu notează, pe drept că, noțiunea de semnătură trebuie înțeleasă mai larg ca ”o emblemă grafică a unei persoane, o reprezentare în plan grafic a unei individualități, un fel de ”*pecete grafică personală*”²⁷.

Luând în considerare cele menționate, semnătura poate fi definită ca o reprezentare grafică a individualității persoanei, a numelui scris cu mâna proprie, fie deplin, fie prescurtat, citeț ori ilizibil sau prin trăsături neliterale în scopul autentificării unui document.

Se constată că semnătura a fost și rămâne unul din cele mai complexe obiecte de cercetare ale expertizei grafoscopice, explicat prin volumul ei redus de material grafic, ceea ce o și deosebește de scrisul cursiv. Chiar multiplele elaborări metodice pe problema semnăturilor de quantum redus și nu numai ale epocii a.70-’80 ai sec. al XX-lea²⁸, care veneau în sprijinul experților practicieni ai serviciilor criminalistice din spațiul fostei URSS, oricum, nu micșorau esențial numărul concluziilor formulate de specialiști în formă de ”nu este posibil de soluționat întrebarea”. În motivarea acestor concluzii, de cele mai multe ori se indica caracterul concis și simplitatea constructivă a semnăturilor examinate.

Dar totuși, abordând aspectul constructiv al semnăturii, trebuie menționat că în ea pot fi evidențiate câteva părți structurale: 1) partea ei incipientă (majusculele numelui, prenumelui sau

²⁶ FRĂȚILĂ, A., PĂȘESCU, Gh. *Expertiza criminalistică a scrisului și semnăturii de quantum redus*. București: Universitaria, 2008.168 p. ISBN 978-973-129-214-4.

²⁷ FRĂȚILĂ, A., PĂȘESCU, Gh. *Expertiza criminalistică a scrisului și semnăturii de quantum redus*.op.cit., p.96.

²⁸ Судебно-почерковедческое идентификационное исследование кратких записей. В: Методическое письмо для экспертов. М.:ВНИИЭС Мин. юстиции СССР, 1986. 37 с.

monograma; 2) partea mediană compusă din minuscule și elemente neliterale; 3) parafa – ”trăsătură, de obicei, fără semnificație literală prin care se termină o semnătură”²⁹, executată într-un ritm maximal rapid și legat de partea mediană a acesteia; 4) trăsături suplimentare – elemente neliterale, executate prin interval și localizate după limitele părții materiale a semnăturii³⁰.

Savanții români A.Frățilă și Gh.Pășescu, semnăturile de quantum redus, la general, după criteriul dimensional (a volumului grafic) le departagează în: 1) Mari; 2) De întindere medie; 3) Mici (prescurtate sau de quantum redus)³¹. În fond, această clasificare se aseamănă cu sistematizările făcute de noi în cadrul acestui studiu după gradul de informativitate. Aici doar trebuie precizat că, distincția dintre semnături după gradul de informativitate ca: mari (înalt informative); medii (puțin informative) și mici (slab informative) a fost realizată pe baza examinării iscăliturilor ce figurau în peste 200 procese-verbale de cercetare la fața locului a diferitor persoane, participanți și membri activi ai echipelor respective.

Tot în acest sens s-au luat în considerare și multiplele iscălituri prezentate în calitate de mostre de comparație pentru efectuarea expertizelor grafoscopice identificatoare, realizate în diverse unități publice și private de expertiză judiciară, preponderent din Republica Moldova, de unde și masivul mare de semnături examinat (cca 990), acestea fiind clasificate după complexitatea transcripțională a lor în trei grupe.

În prima categorie (6,6%), au fost incluse cele mari (înalt informative) care dețin o transcripție complexă, se compun din semne convențional literale sau elemente neliterale de configurație complexă, mai rar având construcție literală deplină, alături monogramele primelor litere a numelui și prenumelui, executate într-un ritm și coeziune înaltă, evoluție superioară, finalizându-se, de regulă, cu parafe grațioase de întindere medie sau mare pe orizontală și verticală, orientate preponderent dreapta.

A doua clasă de semnături (31,5%) se evidențiază prin întindere medie, transcripție mixtă, relativ scurtă. De regulă, se compun din primele 2-3 litere ale numelui, prenumelui plus elemente suplimentare ilizibile care se finalizează cu parafe de configurații simple. Semnăturile din această grupă se realizează, preponderent cu scris de evoluție medie, cu elemente simplificate prin mișcări de întindere și grad de coeziune mediu, orientate dominant dreapta.

Gruparea a 3-a de semnături (61,5%) prezintă construcție simplă, prescurtată, compuse din cel mult 1-2 litere plus elemente spontane sau semne convențional literale în formă de lațuri simple, trăsături ungiulare, ovale sau arcuite, executate prin mișcări de întindere medie, evoluție medie sau inferioară.

²⁹FRĂȚILĂ, A., PĂȘESCU, Gh. *Expertiza criminalistică a semnăturii*. București: Național, 1997, p.287. ISBN 973-9308-06-6.

³⁰TILEA, M. *Considerații privind procesul de formare a semnăturii*. În: *Criminalistica. Revistă de informare, documentare și opinii*. Nr.3, 2005, pp.19-20. ISSN 1454-3117.

³¹FRĂȚILĂ, A., PĂȘESCU, Gh. *Expertiza criminalistică a scrisului și semnăturii de quantum redus*, op.cit., p.109.

Parafele în această categorie sunt de construcție simplă, mai des de formă arcuită plasate sub linia de scriere ori deasupra semnăturii.

De menționat că, în cele cca o mie de semnături procesate au fost depistate foarte puține cu o transcripție literală deplină a numelui titularului, întâlnite mai cu seamă la persoane tinere, la care semnătura este încă în stadiu de consolidare (16-18 ani), dar și la cele ce-și modifică semnătura în legătură cu schimbarea numelui de familie (căsătorie la femei ș.a.).

Oricum, rezultatele obținute permit a trage unele concluzii, în primul rând că, aproape toate semnăturile analizate tind spre o depersonalizare, adică nu oglindesc destul de clar numele executorului, marea majoritate din ele fiind prescurtate, conțin un volum redus de caracteristici grafice identificatoare, ceea ce constituie complexitate sporită pentru experții grafoscopiști.

Însă, indiferent de aceasta, clasificarea făcută, poate permite experților să-și lărgască viziunile cu privire la grupele de semnături departajate, frecvența acestora, îndeosebi a celor de quantum redus, raționalizând și atitudinea lor față de concluziile, gen –”de soluționat întrebarea nu este posibil” în cadrul examinării lor, mai cu seamă din categoria celor prescurtate.

Analiza masivului de semnături în cadrul studiului, confirmă opiniile expuse în literatura de specialitate³², privind legitățile formării semnăturii, existența unei subordonări semnificative a acestora calităților psihofiziologice ale autorului ei și, ca consecință – oglindirea în semnătură a personalității acestuia.

În procesul învățării scrisului treptat se formează și se cristalizează deprinderi grafotehnice care, ulterior se transformă într-un sistem de reflexe condiționate, cunoscut în grafoscopie ca *stereotip dinamic*. Însă, procesul de formare a semnăturii se realizează doar la etapa instalării scrisului automatizat, transformându-se treptat, cu luarea în calcul a multiplelor repetări, într-un act obișnuit de scriere, adică într-o ”simplă ideogramă motrică”³³. De aici reesă că semnătura, formată și executată de persoana din numele căreia este dată, prezintă un act mecanic și individual de scriere. Și în cazul unui suficient volum de caracteristici informative, ea poate fi obiectul expertizei grafice identificatoare a titularului ei. Însă, trebuie reiterat că, metodologia examinării semnăturilor, mai cu seamă a celor de quantum redus, este una din cele mai sinuoase modalități de cercetare utilizate în ramura expertizei scrisului.

Procesul de formare a semnăturii, în condițiile în care deprinderea grafotehnică este deja cristalizată, presupune că scrisul semnătural poate suferi în perspectivă doar modificări minore, mai curând, rămânând neschimbat pe o perioadă lungă. Mai mult, s-a observat că practica îndelungată de semnare a documentelor în activitatea de muncă a persoanei nu conduce

³² IONESCU, L. *Expertiza criminalistică a scrisului*. București: C.H.Beck, 2010. 292 p.ISBN 978-973-115-731-3.

³³ ЛУРИЯ, А.Р. *Очерки психофизиологии письма*. М.: Изд. Академ. пед. наук РСФСР, 1950, с.82. [citat 11.06.2019]. Disponibil: <https://www.twirpx.com/file/209366/>

obligatoriu la modificări a configurației generale a semnăturii, ci doar *la apariția variantelor prescurtate ale aceleiași semnături*.

În funcție de importanța documentului, dimensiunile spațiului destinat pentru semnătură, titularul alege și varianta optimală de semnătură. Acest fapt marchează importanța problemei alcătuirii formularelor tipizate de documente, activitate care, după cum s-a menționat anterior, este și astăzi insuficient reglementată. Actualmente, după cum arată practica, rubricile formularistice ale blanchetelor documentelor, inclusiv financiare, au dimensiuni de cel mult 10x20 mm, ceea ce nu permite cetățeanului obișnuit să semneze liber, într-o manieră firească.

În scopul prevenirii infracțiunilor legate de falsificarea semnăturilor la general și celor de quantum redus, în particular, urmează ca în aceste formulare de mărit spațiul destinat punerii semnăturii, precum și introducerea unor reguli ce prevăd sporirea informației grafice identificatoare din contul descifrării numelui de familie, a inițialelor prenumelui, patronimicului cu o suprafață de cel puțin 15x40x50 mm. Tot aici trebuie spus că și metodică examinării semnăturilor este una din cele mai complexe, lămurit prin faptul că conținutul ei grafic-formativ, spre deosebire de cel ce este cuprins în scrisul cursiv, prezintă volum redus de material identificator. Aceasta se observă și din proporțiile statistice ale analizei celor cca 1000 de semnături, dintre care 2/3 constituie obiecte cu volum informativ scăzut. Aceste semnături sunt prescurtate, de o configurație simplă, executate într-un ritm aproape lent, prezentând informație identificatoare limitată, de unde și complexitatea determinării autenticității lor în cadrul expertizei. Se are în vedere că semnăturile din categoria a treia pot fi relativ ușor reproduse de persoane, scrisul cărora este superior sau chiar și mediu evoluat.

Metodică examinării identificatoare a semnăturilor impune o anumită consecutivitate în desfășurarea cercetărilor: - familiarizarea prealabilă cu materialele prezentate la expertiza; - cercetarea semnăturii în scopul relevării unor indici prezumtivi de executare în condiții neobișnuite; - cercetarea caracteristicilor generale și particulare ale acesteia; - realizarea examenului comparativ și aprecierea coincidențelor și deosebirilor; - formularea de concluzii; - perfectarea rezultatelor investigației.

După aprecierea caracteristicilor generale, particulare și celor de factură diagnosticatoare expertul formulează concluzii, care pot fi categorice (pozitive sau negative), de probabilitate (pozitive sau negative) sau de imposibilitate de a soluționa întrebarea.

În textul celui de al doilea paragraf intitulat: *Pregătirea materialelor de comparație în vederea dispunerii expertizei grafice a semnăturii: probleme practice, soluții și recomandări* se discută unele probleme legate de ordonarea expertizelor grafoscopice, argumentându-se și propuneri în acest sens. Aici se subliniază actualitatea acestora deoarece, în ultimele decenii

numărul expertizelor grafice crește continuu, fapt legat de sporirea infracțiunilor economice cu caracter de profit, asociate cu falsificarea documentelor (delapidări, escrocherii).

Dincolo de aceasta, a sporit nivelul intelectual și pregătirea juridică a infractorilor ce comit astfel de fapte penale. Iată de ce, angajații organelor de urmărire penală, întâmpinând actualmente opunere de rezistență abilă din punct de vedere juridic, sunt nevoiți să depună eforturi suplimentare pentru a depista și ridica probe materiale ce mărturisesc atât comiterea infracțiunii, cât și pentru a obține material de comparație în vederea efectuării expertizelor ulterioare. Această problemă este semnalată de mai mulți cercetători din spațiul românesc³⁴. Și aici trebuie spus că, persoanele care dispun expertiza scrisului și semnăturii, nu totdeauna acordă atenție cuvenită procurării a astfel de materiale, or, de calitatea și cantitatea pieselor de comparație depinde și rezultatele examinării de către expertul judiciar a materialelor în litigiu.

Deci, pregătirea materialelor pentru expertiza grafoscopică identificatoare constituie o activitate importantă și responsabilă care cuprinde câteva elemente: 1) stabilirea documentului ce urmează a fi trimis spre cercetare, precum și respectarea anumitor reguli de manipulare a astfel de documente; 2) strângerea pieselor și altor materiale necesare procesului de comparație; 3) colectarea anumitor informații necesare efectuării expertizei.

Literatura de specialitate³⁵, cu privire la expertiza grafoscopică, modelele de comparație le clasifică, pe drept, în trei grupe: libere (preconstituite), convențional-libere și experimentale (scrise la cerere). Piesele libere de scris și semnătură urmează să corespundă obiectelor incriminate după: - scriere și limbă; - destinație și conținut; - perioada când a fost scris; - materialele și instrumentele de scriere; - condiții de scriere; starea scriitorului; - ritmul, înclinația, transcripția semnăturii ș.a.

Orice expertiză este unică în felul său, de unde și necesitatea de a efectua, în acest sens, acțiuni neșablonate, o analiză a situației concrete, o abordare creativă în fiecare caz aparte.

În opinia noastră, obținerea modelelor de comparație prezintă organizarea și înscenarea unui experiment în scopul captării datelor primare pentru expertiza ce urmează a fi efectuată. De aceea, acest proces de obținere a mostrelor de comparație, în special, cele experimentale, trebuie luat sub control, atrăgându-se atenție deosebită la, spre exemplu, ținerea neobișnuită a mâinii scripturale (gen, lipită de corp), a tocului de către scriitor, poziția neobișnuită a filei de hârtie ș.a. La fel, înainte de preluarea mostrelor este important a clarifica dacă persoana respectivă poartă lentile sau ochelari, suferă de oarecare maladii care ar influența deprinderea lui grafotehnică.

³⁴ MEDEANU, C. *Erori în examinarea unei semnături și refuzul de a da specimene de semnătură*. În: Revista de criminologie, de criminalistică și de penologie. Nr.2, 2012, p.144. ISSN 1454-5624.

³⁵ LUCHIN, L. *Mostrele de comparație – rol decisiv în aflarea adevărului*. În: Legea și viața, aprilie, 2018, pp.72-74. ISSN 1810-309X

Tot aici, se fac referiri și la alte propuneri cu caracter de lege-ferenda, recomandări cu privire la obținerea mostrelor de comparație în vederea dispunerii expertizelor grafoscopice.

Ultimul paragraf al acetui capitol: *Raportul de expertiză grafoscopică: particularități de redactare și apreciere a rezultatelor de către organul de urmărire penală și instanța de judecată* este consacrat problematicii raportului de expertiză grafoscopică care, prezintă o comunicare în scris, în limba română a mersului și rezultatelor investigațiilor efectuate de către expert. După formă, raportul cuprinde câteva părți: introductivă, investigativă sau descriptivă și concluziile.

Legislația procesuală penală contemporană conține norme speciale consacrate cuprinsului raportului de expertiză: (alin (4) art.168 CPP a României; alin (2) art.151 CPP a R.Moldova). Însă mai deplin conținutul raportului, în opinia noastră, este expus în art.37 al secțiunii a 5-a a Legii R.Moldova nr.68/2016³⁶, ce cuprinde aspecte generale (forma scrisă, dactilografiată, în limba română), precum și cerințe față de toate părțile raportului.

Este unanim acceptată structura tripartită a raportului expertului grafoscopist: partea introductivă, partea descriptivă și concluziile. O astfel de compartimentare oferă actului în cauză caracter logic, armonios, reflectând corect legătura dintre etapele distincte ale activității de expertiză și fixarea lor documentală. Toate părțile raportului conțin puncte de sprijin pentru ca organul de urmărire penală și instanța de judecată să stabilească în cadrul aprecierii acestuia proprietățile probatorice necesare: admisibilitatea, relevanța, concludența, utilitatea³⁷ și veridicitatea³⁸, toate acestea aflându-se într-o anumită relație reciprocă ceea ce determină și analiza lor ierarhico-structurală.

În cadrul studierii părții introductive, semnificative sunt tezele ce se referă la subiectul și obiectul cercetărilor, sarcinile expertizei, obiectele de comparație și alte materiale ale cauzei prezentate expertului. Dincolo de aceasta, pentru ordonator, în opinia autorului, trebuie să fie importante și aspectele incluse în art.36 din Legea RM nr.68 din 14.04.2016 care statuează că, raportul de expertiză *este valabil* dacă sunt respectate cumulativ anumite condiții³⁹:

”a) laboratorul în care a fost efectuată expertiza judiciară este autorizat și actul de autorizare este valabil; b) cercetările au fost efectuate pentru specialitatea de expertiză judiciară pentru care laboratorul este autorizat; c) expertiza a fost efectuată prin metode și proceduri aprobate; d) expertiza a fost efectuată cu aparataj standardizat, în cazul expertizelor judiciare efectuate cu

³⁶ Legea Republicii Moldova *Cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar* nr.68 din 14.04.2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 157-162/316 din 10.06.2016. Disponibil: <http://lex.justice.md/index.php?doc&lang=1&id>

³⁷ DOLEA, I. *Probele și mijloacele de probă*. În: *Drept procesual penal*, Vol. I, Partea generală, ediția a II-a rev. și adăugită, Chiș: Cartdidact, 2005, pp.188. ISBN 9975-940-90-0.

³⁸ Art.101 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova, adoptat prin Legea Republicii Moldova, nr.122-XV din 14.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.104-110 din 07.06.2003. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110260&lang=ro

³⁹ Legea Republicii Moldova *Cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar*, op. cit., art.36.

utilizarea aparatului, mijloacelor tehnice sau a altui utilaj; e) expertiza a fost efectuată de un expert judiciar inclus în Registrul de stat al experților judiciari sau de către o persoană recunoscută în calitate de expert judiciar în procesul respectiv de către ordonatorul expertizei”⁴⁰.

De menționat însă că, următorul articol (art.37) a acestei Legi *Forma și conținutul raportului de expertiză* nu prescrie astfel de date, indicate mai sus, ceea ce trezește nedumeriri, întrucât lipsa lor nu oferă posibilitate ordonatorului de a evalua în acest sens, valabilitatea raportului respectiv din punctul de vedere al aspectelor indicate. De aceea, în lucrare se propune modificarea acestei norme prin suplimentarea punctului a) și punctului g) al alin.(2), art.37 al Legii nr.68 din 14.04.2016, care vor avea următorul conținut: **a)** denumirea și adresa juridică a instituției publice de expertiză judiciară sau a biroului de expertiză judiciară **și dacă acesta este autorizat**; **g)** datele expertului sau ale experților participanți la efectuarea expertizei (numele, prenumele, numărul licenței, specializarea în care este calificat, gradul de calificare, precum și, dacă este cazul, gradul științific, specialitatea deținută și vechimea în muncă în calitate de expert judiciar în specialitatea respectivă, **dacă acesta este inclus în Registrul de stat al experților judiciari**).

Prin urmare, partea introductivă a raportului trebuie să cuprindă date despre expert care îl caracterizează ca specialist, după care organul de urmărire penală și instanța de judecată își pot crea o imagine despre competența expertului – aspect ce ține de stabilirea veridicității raportului. Deci, datele despre studii, specialitatea, gradul științific, vechimea în muncă a expertului ș.a., care urmează a fi expuse în raport și comunicate anchetatorului și instanței de judecată, prezintă suport pentru aprecierea indirectă a competenței acestuia. O importanță deosebită în acest caz o deține vechimea în muncă a expertului-grafoscopist, întrucât activitatea lui este una din cele mai complexe în rândul multiplelor preocupări expertale din clasa celor criminalistice și, factorul subiectiv în astfel de situații (acumularea de experiență în munca cu un anumit gen de obiecte) deține însemnătate decisivă la soluționarea întrebărilor formulate în fața expertului.

În partea descriptivă a raportului, conform Legii în cauză se vor regăsi date importante despre conținutul investigațiilor realizate și anume: a) date despre starea obiectelor supuse examinării; b) conținutul etapelor de examinare, metodele și metodicile aplicate, a mijloacelor tehnice și a materialelor folosite, condițiilor și a rezultatelor obținute; c) scopurile, condițiile și rezultatele experimentelor; d) date privind deteriorarea sau consumul obiectelor supuse examinării; e) evaluarea pe etape a cercetărilor, analiza rezultatelor obținute, motivarea și formularea concluziilor; f) referiri la ilustrații, anexe și explicațiile necesare pentru acestea; g) circumstanțele relevante identificate de expert și în privința cărora nu au fost adresate întrebări;

⁴⁰ Ibidem, art.36.

h) concluziile prealabile; i) argumentarea imposibilității de a răspunde la unele întrebări; j) caracteristica succintă a dispozitivelor și materialelor utilizate.

În partea finală a raportului de expertiză sunt expuse concluziile expertului, care cuprind răspunsurile la întrebările formulate de către ordonatorul expertizei și acestea trebuie să fie concrete, clare, logice, plauzibile⁴¹. Deci, răspunsurile la întrebările organului de urmărire penală (a instanței) se formulează exact, fără a permite interpretări echivoce. Raportul de expertiză este semnat de expertul/experti care l-a/l-au întocmit conform competențelor, aplicându-se ștampila acestuia/acestora pe fiecare pagină și pe toate anexele.

În rapoartele experților-grafoscopiști, în cazul soluționării sarcinilor identificatoare, mai frecvent se formulează concluzii categorice (pozitive și negative), de probabilitate (pozitive și negative) și de imposibilitate de a rezolva problema. Concluzia totdeauna va fi adecvată sarcinilor formulate în fața expertului.

De aceea, în cadrul examinării concluziilor de către anchetator sau judecător, aceștea urmează să verifice dacă nu este redus volumul sarcinei. În cazul în care acest lucru are loc, expertul va lămurii în partea descriptivă cauza ne îndeplinirii sarcinii în volumul deplin.

Cu toate acestea, într-un rând de situații, chiar metodica expertală presupune necesitatea extinderii obiectului de cercetare și oglindirea lui în compartimentul ”Concluzii”. Este suficient să se amintească în acest sens că, în situația soluționării sarcinii de stabilire a executorului unei semnături neautentice, expertul este obligat să examineze mai întâi semnătura contestată cu scopul elucidării dacă aceasta este executată de însuși titularul ei, și doar când va fi determinat faptul neautenticității semnăturii în litigiu, se va proceda la identificarea executorului ei.

Dincolo de aceasta, obiectul cercetării poate fi extins și în cazul realizării dreptului expertului la inițiativa expertală. În astfel de cazuri, în partea finală a raportului ”Concluzii” răspunsul la întrebarea formulată din propria inițiativă, expertul o va plasa după răspunsurile la întrebările înaintate de ordonator în actul de dispunere a expertizei.

În concluzie, trebuie menționat că imaginea definitivă a valorii probante a raportului de expertiză grafoscopică se cristalizează cu luarea în calcul nu doar a rezultatelor activității apreciative a ordonatorului dar și prin prisma altor probe acumulate la dosar.

În acest sens, se constată că structura raportului ce emană de la expertul grafoscopist, în ideea aprecierii corecte a acestuia de către ordonator, necesită anumite precizări și completări reglementative.

⁴¹ OSOIANU, T., ODAGIU, I.U., OSTAVCIUC, D., RUSNAC, C. *Tactica acțiunilor de urmărire penală*. Chiș.: Cartea militară, 2020, p.317. ISBN 978-9975-3366-0-4.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Urmare a cercetărilor realizate în cadrul tezei de doctorat, a analizei reglementărilor procesual-penale, literaturii de specialitate, practicii de expertiza criminalistică a scrisului și semnăturii din România și Republica Moldova, formulăm următoarele **concluzii generale**:

1. Teoria expertizei grafoscopice a scrisului în spațiul nostru românesc necesită o anumită adaptare la ritmul cotidian și realizările progresului tehnico-științific. Cadrul teoretico-metodologic a problematicii în cauză în lucrările științifice din Rusia este ceva mai adecvat schimbărilor curente. Aici documentologia este tratată ca domeniu, compus din trei elemente: cercetarea grafoscopică; cercetarea tehnico-criminalistică a documentelor; determinarea autorului intelectual al textului – sistem, care nu totdeauna se atestă în literatura noastră de specialitate, dar și cea apuseană. Criminaliștii țărilor occidentale atribuie mai puțin interes doctrinei cercetării documentelor, fiind orientați mai consistent asupra implementării în practica de expertiză a metodelor și tehnicilor industriale, informaționale și analitice înalte.

2. Geneza documentologiei, inclusiv a cercetării scrisului și semnăturii a fost înlesnită de însuși procesul de dezvoltare și cimentare a cunoștințelor științei criminalistice. La ora actuală, această branșă constituie o disciplină polivalentă a expertizei judiciare, bazată pe tehnologii informaționale contemporane și cunoștințe din lingvistică, fiziologie, anatomie, alte domenii, orientate spre cunoașterea legităților scrierii și a scrisului în scopul aflării adevărului științific.

3. Actualmente teoria grafoscopiei asigură identificarea și diagnosticarea scrisului și a semnăturii cu metodici de cercetare a diverselor obiecte scriptice prin diverse metode cu aplicarea de soft-uri și tehnici computerizate. Fundamentele teoriei grafoscopiei se reduc la următoarele: - scrierea și scrisul prezintă fenomene bazate pe deprindere, mecanismul scrisului este de natură convențional-reflectorică; - însușirile identificatoare de bază ale scrisului sunt individualitatea și stabilitatea. La baza stabilității stă mecanismul fiziologic numit – *stereotipul dinamic*. Stabilitatea scrisului este relativă. Metodica examinării scrisului se sprijină pe studierea caracteristicilor ce reflectă particularitățile vorbirii în scris și a tehnicii de scriere.

4. În aspect criminalistic document este oricare suport material pe care în orice formă este special fixată informație importantă pentru investigarea infracțiunilor. Acestea pot fi texte, audio-înregistrări, imagini pe diferiți purtători sau combinația lor. Valoare juridică documentului manuscris îi este imprimată de rechizitele lor (blanchetă, impresiune de șampilă, semnătură).

5. Examinarea procesual-administrativă a documentelor în condiții de teren prezintă activitatea de control a organului de urmărire penală privind autenticitatea, stabilirea indicilor de fals, doar prin metode nedestructive (vizuale, fotografice, microscopice, luminiscentă).

6. Cercetarea criminalistică a scrisului trebuie privită, pe de o parte, ca ramură a tehnicii criminalistice și, totodată, ca un gen de activitate a expertologiei judiciare. În cea din urmă ipostază grafoscopia se înfățișează ca sistem de cunoștințe despre legitățile scrisului și metodicile de examinare ale acestuia. Identificarea obiectelor grafoscopice scripturale este înlesnită de două însușiri ale scrisului: individualitatea și stabilitatea relativă a acestuia, procesul în cauză fiind sprijinit pe compararea caracteristicilor generale și particulare materializate în manuscris. Metodica cercetării de expertiză grafoscopică constituie un sistem de prescripții de aplicare într-o anumită consecutivitate și condiții a metodelor și mijloacelor soluționării sarcinii de expertiză.

7. Scrisul contemporanilor noștri este marcat de modificări semnificative în direcția simplificării, generat de implementarea în școli a noi modele caligrafice de scriere, utilizarea unor instrumente scripturale contemporane, apariția unei personalități de formație nouă ș.a. A sporit și opunerea de rezistență investigării infracțiunilor din partea acuzaților, marcată prin ascunderea originalelor documentelor, a mostrelor libere de scris și semnătură, refuzul executării scripturilor experimentale, autodeghizarea scrisului în cursul preluării lor.

8. Semnătura, fiind un mijloc de reprezentare grafică a persoanei și de consfințire a dezideratului neatârnat la asumarea unor obligații juridice, constituie rechizitul de bază al documentelor contemporane, care tot mai des se falsifică. Ca urmare, se impune adoptarea unor măsuri de protecție contra falsului, inclusiv și prin cultivarea stimei și onorabilității față de documentul oficial și semnătură chiar din perioada de școlarizare a liceenilor, revederea formularisticii documentelor financiare, bancare etc.

9. Apariția semnăturii la o anumită etapă se manifesta prin punere de deget de către analfabeți, mai apoi - prin gesturi grafice și semnături în formă de nume prescurtat. Doar după anii '20 ai sec. al XX-lea încep să se ivească iscălituri de factură contemporană, alcătuite mai des din grafisme ilizibile și elemente fără o alcătuire literală. Constructiv acestea sunt compuse din: 1) partea incipientă a semnăturii (majusculele numelui, prenumelui sau monograma, relativ citabile; 2) partea mediană compusă din minuscule și elemente neliterale; 3) parafa – trăsătură, de obicei, fără semnificație literală prin care se termină o semnătură; 4) trăsături suplimentare – elemente neliterale, localizate după limitele părții materiale a semnăturii.

10. Metodica examinării identificatoare a semnăturilor impune o anumită consecutivitate: - familiarizarea în prealabil cu materialele expertizei; - cercetarea semnăturii în scopul relevării unor indici de executare neobișnuită; - studierea caracteristicilor generale și a celor particulare ale semnăturii; - realizarea examenului comparativ și aprecierea coincidențelor și divergențelor grafice; - formularea de concluzii; - perfectarea raportului de expertiză grafoscopică.

11. Pregătirea materialelor pentru expertiza grafoscopică cuprinde: 1) determinarea documentului ce urmează a fi trimis la expertiză și sarcina de cercetare; 2) strângerea pieselor de comparație; 3) colectarea altor informații necesare efectuării expertizei.

12. Modelele libere de scris și semnătură urmează, după posibilități, să corespundă obiectelor în litigiu după mai mulți parametri: - scriere și limbă (inclusiv ritm, înclinație, transcripție); - destinație și conținut; - perioada când a fost scris; - materiale, instrumente, condiții de scriere; starea scriptorului ș.a.

13. Raportul de expertiză grafoscopică prezintă o comunicare în scris a mersului și rezultatelor investigațiilor efectuate de către expert. După formă, raportul cuprinde câteva părți: introductivă, investigativă și concluziile. În lumina noilor reglementări ale expertizei judiciare, structura raportului ce emană de la expertul grafoscopist necesită anumite precizări și completări.

Pornind de la aceste concluzii, întru desăvârșirea practicii valorificării expertizei grafoscopice în investigarea infracțiunilor, a reglementărilor procesual-penale și profilaxiei pe această direcție de activitate, **propunem:**

1. Pentru Ministerul Justiției al Republicii Moldova și României:

1.1. A introduce în activitatea de expertiză grafoscopică a Republicii Moldova și României **un Ghid algoritmic** de colectare a scriptelor comparative libere și experimentale în scopul identificării criminalistice după scris și semnătură a persoanelor.

2. Pentru Ministerul Justiției al Republicii Moldova:

2.1. A modifica p.4 de la rubrica "Genul expertizei judiciare" a Nomenclatorului expertizelor judiciare adoptat prin Hotărârea de Guvern nr.195 din 24.03.2017 din *Expertiza grafoscopică în Expertiza grafoscopică și examenul tehnic al documentelor*.

2.2. A oferi specialiștilor care solicită licență în *Expertiza scrisului de mână și a semnăturii* (cod 4.01 al Nomenclatorului expertizelor judiciare) doar împreună cu dreptul de semnătură pentru *Expertiza tehnică a documentelor* (cod.6.01 al Nomenclatorului) după susținerea examenelor suplimentare la acest capitol.

BIBLIOGRAFIE

1. ALĂMOREANU, S., DIMAIO, D., GATTAMORTA, CL. *Despre sisteme de expertiză diferite și unele direcții necesare de dezvoltare a sistemului din România*. În: *Legea și viața*, nr.1, 2019, pp.57-58. ISSN 1810-309X.
2. *Anuarul Statistic al Republicii Moldova pentru anul 2019* [citat: 08.08.2020]. Disponibil: https://statistica.gov.md/public/files/publicatii_electronice/Anuar_Statistic/2019/Anuarul_statistic_2019.pdf
3. CATARAGA, O. et al. *Metodica tip de efectuare a expertizei judiciare grafoscopice*. Cod MT 4.01, adoptată la 10.04.2017 de CMSȘ al CNEJ de pe lângă MJ al RM. Disponibil: <https://cnej.gov.md/ro/content/registrul-metodicilor-de-expertiza>
4. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, adoptat prin Legea Republicii Moldova, nr.122-XV din 14.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.104-110 din 07.06.2003. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110260&lang=ro
5. CONSTANTIN, R. *Rolul și contribuția studiilor grafologice în stabilirea adevărului*. În: *Criminalistica. Revistă de informare, documentare și opinii*. Nr.6, 2004, pp.22-25. ISSN 1454-3117.
6. DOLEA, I. *Probele și mijloacele de probă*. În: *Drept procesual penal*, Vol. I, Partea generală, ediția a II-a rev. și adăugită, Chiș: Cartdidact, 2005, pp.185-240. ISBN 9975-940-90-0.
7. DORAȘ, S. *Expertiza criminalistică – mijloc eficient de administrare a probelor, inclusiv în cauzele cu minorii*. În: *Expertiza judiciară în cauzele privind minorii*. Chiș.: IRP, 2005, pp.32-54. ISBN 9975-9849-8-6.
8. DRĂGHICI, C., NECULA, I., STOIAN M. *Expertiza criminalistică în probațiunea judiciară*. Craiova: Sitech, 2016, p.19. ISBN 978-606-11-5587-3.
9. *European Network of Forensic Science Institutes*. [citat 10.11.2020]. Disponibil: www.enfsi.eu
10. FRĂȚILĂ, A., PĂȘESCU, Gh. *Expertiza criminalistică a scrisului și semnăturii de quantum redus*. București: Universitaria, 2008.168 p. ISBN 978-973-129-214-4.
11. FRĂȚILĂ, A., PĂȘESCU, Gh. *Expertiza criminalistică a semnăturii*. București: Național, 1997.300 p. ISBN 973-9308-06-6.
12. GHEORGHITĂ, M. *Teoria și tactica expertizei judiciare*. Chișinău: CEP USM, 2020. 204 p. ISBN 978-9975-152-44-0.
13. GOLUBENCO, Gh., NEICUȚESCU, O. *Expertiza criminalistică: realități și perspective*. Bacău: Bistrița, 2009. 160 p. ISBN 978-973-88984-1-7.
14. GOLUBENCO, Gh., COSTEA, M. *Considerații privind cercetarea scrisului și semnăturii în documentele prezentate la expertiză în copii*. În: *Legea și viața*. Nr.12, 2018. pp.48-51. ISSN 1810-309X.
15. IONESCU, L. *Expertiza criminalistică a scrisului*. București: C.H.Beck, 2010. 292 p. ISBN 978-973-115-731-3.
16. *Legea Republicii Moldova Cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar nr.68 din 14.04.2016*. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 157-162/316 din 10.06.2016. Disponibil: <http://lex.justice.md/index.php?doc&lang=1&id>
17. LOPATENCO, I. *Centrul Național de Expertize Judiciare: progrese realizate și perspective de dezvoltare*. În: *Legea și viața*, aprilie, 2018. pp.67-71. ISSN 1810-309X.
18. LUCHIN, L. *Mostrele de comparație – rol decisiv în aflarea adevărului*. În: *Legea și viața*, aprilie, 2018, pp.72-74. ISSN 1810-309X
19. MEDEANU, C. *Erori în examinarea unei semnături și refuzul de a da specimene de semnătură*. În: *Revista de criminologie, de criminalistică și de penologie*. Nr.2, 2012, pp.144-151. ISSN 1454-5624.
20. NEICUȚESCU, O. *Obiectivitate și subiectivism în expertiza criminalistică*. Teză de doctor în drept. Chișinău: ULIM, 2010. 171 p.
21. OSOIANU, T., ODAGIU, IU., OSTAVCIUC, D., RUSNAC, C. *Tactica acțiunilor de urmărire penală*. Chiș.: Cartea militară, 2020.339 p. ISBN 978-9975-3366-0-4.
22. *Raport privind activitatea Centrului Național de Expertize Judiciare de pe lângă MJ a*

- Republicii Moldova a.2019* [citat: 08.08.2020]. Disponibil: https://cnej.gov.md/sites/default/files/d_d_s_c_n_e_j_pe_2019_0.pdf
23. *Raport privind activitatea procuraturii pentru anul 2019*. [citat 09.08.2020]. Disponibil: <http://www.procuratura.md/file/Raport%20public%20Procuratura%202019%20.pdf>
 24. TILÉA, M. *Considerații privind procesul de formare a semnăturii*. În: *Criminalistica. Revistă de informare, documentare și opinii*. Nr.3, 2005, pp.19-20. ISSN 1454-3117.
 25. АВЕРЬЯНОВА, Т.В. *Судебная экспертиза. Курс общей теории*. М.: Норма, 2007. 477 с. ISBN 978-5-89123-713-1.
 26. ВИНБЕРГ, А., МАЛАХОВСКАЯ, Н. *Судебная экспертология. (Общетеоретические и методологические проблемы судебных экспертиз)*. Волгоград: ВСШ, 1978.182 с.
 27. КРЫЛОВ, И.Ф. *Очерки истории криминалистики и криминалистической экспертизы*. Ленинград: ЛГУ, 1975.190 с.
 28. ЛУРИЯ, А.Р. *Очерки психофизиологии письма*. М.: Изд. Академ. пед. наук РСФСР, 1950. 352с. [citat 11.06.2019]. Disponibil: <https://www.twirpx.com/file/209366/>
 29. ОРЛОВА, В.Ф. *Теория судебно-почерковедческой идентификации*. В: Труды ВНИИСЭ. Вып.6. М., 1973. 333с.
 30. *Практическое руководство по производству судебных экспертиз для экспертов и специалистов: науч. - практ. пособие*. Под ред. Т.В.Аверьяновой, В.Ф.Статкуса. М.: Юрайт, 2011.720 с. ISBN 978-5-9916-0621-9.
 31. РОССИНСКАЯ, Е. Р. *Судебная экспертиза в гражданском, арбитражном, уголовном и административном процессе*. М.: Норма, 2006. 655с. ISBN 5-89123-884-5.
 32. *Судебно-почерковедческое идентификационное исследование кратких записей*. В: Методическое письмо для экспертов. М.:ВНИИСЭ Мин. юстиции СССР, 1986. 37 с.
 33. ТЕРЗИЕВ, Н.В., ЭЙСМАН, А.А. *Введение в криминалистическое исследование документов*. М.: Издательство Академии Архитектуры СССР. 1949.124 с.

LISTA LUCRĂRILOR ȘTIINȚIFICE LA TEMA TEZEI

ale dlui **COSTEA Mihai,**

Președinte al Asociației Pentru Apararea Prezumției de Nevinovație, Adevarului Judiciar, Reintegrarea în Muncă și Societate a foștilor deținuți și a persoanelor cu nevoi speciale

1. Golubenco Gh., **Costea M.** *Considerații privind cercetarea scrisului și semnăturii în documentele prezentate la expertiză în copii.* În: *Legea și viața. Categoria "C"*. Chișinău, 2018, nr. 12 (324), p. 48 - 51 (0,5 c.a.) ISSN 1810-309X;
2. **Costea M.** *Grafoscopia judiciară ca ramură a tehnicii criminalistice: Obiect, sistem, metode.* În: *Legea și viața. Categoria "C"*. Chișinău. 2019, nr. 5, p. 36 - 40 (0,4 c.a.) ISSN 1810-309X;
3. **Costea M.** *Teoria și practica actuală a expertizei scrisului de mână și a semnăturii: probleme și soluții.* În: *Studii Juridice Universitare. Categoria "C"*. Chișinău, 2018, nr. 3-4, p. 155 – 164 (0, 5 c.a.) ISSN 1857-4122.
4. Golubenco Gh., **Costea M.** *Noțiunea și clasificarea semnăturilor în grafoscopie.* În: *Studii Juridice Universitare. Categoria "C"*. Chișinău, 2018, nr. 3-4, p. 119 – 126 (0, 5 c.a.) ISSN 1857-4122.
5. **Costea M.** *Expertiza grafoscopică judiciară: fundamente teoretice și metodologice.* În: *Legea și viața. Categoria "C"*. Chișinău. 2019, nr. 7(331), p. 42 - 47 (0,45 c.a.) ISSN 1810-309X;
6. Golubenco Gh., **Costea M.** *Pregătirea materialelor de comparație în vederea dispunerii expertizei grafice a semnăturii.* În: *Studii Juridice Universitare. Categoria "C"*. Chișinău, 2019, nr. 3-4 (0,5 c.a.) ISSN 1857-4122.
7. **Costea M.** *Expertiza criminalistică a scrisului și semnăturii: probleme actuale, perspective de rezolvare.* În: *Studii Juridice Universitare. Categoria "B"*. Chișinău, 2022, nr.2. (admis spre publicare). ISSN 1857-4122.
8. Golubenco Gh., **Costea M.** *Considerații privind apariția și evoluția expertizei grafoscopice.* În: *Materialele conferinței științifice internaționale de criminalistică din 23.10.2018 cu genericul „Apariția și evoluția criminalisticii românești”, desfășurată la București, Universitatea "Titu Maiorescu".* București: ACR, 2019, p. 65-70 (0,55 c.a.).ISBN 978-973-0-28482-9.
9. Golubenco Gh., **Costea M.** *Semnătura ca obiect de cercetare criminalistică.* În: *Materialele conferinței științifice naționale cu participare internațională "Integrare prin Cercetare și Inovare" din 10-11 noiembrie 2020 organizată la USM cu prilejul Zilei Internaționale a Științei pentru Pace și Dezvoltare.* Chișinău: CEP USM, 2020, p.198-203 (0,3 c.a.). ISBN 978-9975-152-52-5.
10. **Costea M.** *Teoria grafoscopiei judiciare: repere istorico-evolutive.* În: *Materialele conferinței naționale cu participare internațională: "Integrare prin Cercetare și Inovare" din 10-11.11.2021 dedicată aniversării a 75-a a USM.* Chișinău: CEP USM, 2021, p.100-102 (0,3 c.a.).
11. **Costea M.** *Raportul de expertiză grafoscopică: particularități de redactare și apreciere.* În: *Materialele conferinței internaționale din 24-25.03.2022 cu genericul: „Infrațiunea-Răspunderea penală-pedeapsa, Drept și Criminologie.* Chișinău: CEP USM, 2022, p.412-421 (0, 5 c.a.).

ADNOTARE

COSTEA Mihai. Rolul expertizei criminalistice a scrisului în investigarea infracțiunilor - teză de doctor în drept. Specialitatea științifică: 554.04 - Criminalistică, expertiză judiciară, investigații operative. Chișinău, 2023.

Structura tezei: Introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 202 titluri, 13 anexe, 167 pagini text de bază. Rezultatele obținute sunt publicate în 10 lucrări științifice.

Cuvintele-cheie: grafoscopie, expert, document, xerocopie, scris, manuscris, semnătură, expertiză grafoscopică, investigarea infracțiunilor.

Domeniul de studiu, scopul și obiectivele tezei. Lucrarea ține de expertologia judiciară, având ca *scop* elaborarea unui ansamblu de măsuri și recomandări de ordin tactico-organizatoric, juridic și metodologic privind cercetarea documentelor manuscrise, în vederea perfecționării legislației procesual-penale, doctrinei grafoscopice și practicii de expertiză judiciară din România și Republica Moldova.

Obiective: a analiza publicațiile pe tema tezei; a examina contextul istoric privind dezvoltarea branșei cercetării scrisului; a formula noțiunea de document și a rechizitelor acestuia; a scoate în evidență și a puncta principalele reguli de examinare procesual-administrativă a documentelor în condiții de teren; a sistematiza și a interpreta obiectul, sistemul și metodele grafoscopiei judiciare ca parte a tehnicii criminalistice; a stabili obiectul, sarcinile, bazele teoretice și metodice ale expertizei grafice; a scoate în evidență principalele probleme ce există în teoria și practica expertizei scrisului și a semnăturii și a argumenta soluții; a formula noțiunea, a clasifica și a prezenta particularitățile de cercetare a semnăturilor; a elabora propuneri cu privire la obținerea modelelor de comparație în vederea dispunerii expertizei grafice; a analiza și preciza unele particularități de redactare și apreciere a rapoartelor de expertiză grafoscopică.

Noutatea și originalitatea științifică

Noutatea - teza este una din primele cercetări monografice, realizate în etapa contemporană în spațiul vorbitorilor de limbă română, servind drept sprijin de a formula propuneri de perfecționare a cadrului tactic, procesual, organizatoric de valorificare a expertizelor manuscriselor, un ghid algoritmat de preluare a scriptelor comparative pentru expertiza grafoscopică judiciară.

Originalitatea constă în argumentarea necesității de modificare a denumirii expertizei grafoscopice în *expertiza grafoscopică și examenul tehnic al documentelor*.

Rezultatele obținute care contribuie la soluționarea unei probleme științifice importante rezidă în cercetarea complexă a cadrului procesual, tactic și metodologic al expertizei scrisului, fapt care a înlesnit fundamentarea rolului și valorii juridice a grafoscopiei, inclusiv prin recomandări de lege-ferenda și proiectarea ghidului algoritmat, din perspectiva eficientizării acestui instrumentar în procesul investigării infracțiunilor.

Semnificația teoretică constă în dezvoltarea doctrinei expertizei grafoscopice judiciare cu luarea în considerare a experienței pozitive în domeniu și a modificărilor produse în scrisul contemporanilor noștri.

Valoarea aplicativă a lucrării se rezumă la sporirea calității rapoartelor de expertiză grafoscopică judiciară și extrajudiciară, optimizarea activităților de investigare a infracțiunilor, cu precădere din domeniul economiei, în ansamblu.

Implementarea rezultatelor științifice este atestată în calitate de ghid teoretico-practic în activitatea Biroului Asociației de Expertize Judiciare Independente din Moldova (BAEJ "CEXIN"), precum și în calitate de material științifico-didactic în scopul perfecționării procesului educațional al ascultătorilor la facultatea de drept a Universității Libere Internaționale din Moldova.

ANNOTATION

COSTEA Mihai. The forensic expertise of handwriting in crime investigation - doctor degree thesis in law. Scientific specialization: Firensic science, judicial expertise, investigatory activities. Chişinău, 2023.

Structure of the thesis: Introduction, 3 chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 202 titles, 13 annexes, 167 pages of basic text. The obtained results are published in 10 scientific works.

Key words: graphoscopy, expert, document, Xerox, handwriting, signature, graphic expertise, crime investigation.

The sphere of study, purpose and the objectives of the doctoral dissertation. The present dissertation deals with the judicial expertise and has as a *purpose* the elaboration of some juridical, tactical, organisational and methodological measures and recommendations regarding the investigation of manuscript documents, in order to improve the processual-criminal legislation, the graphoscopic doctrine and the practice of judicial expertise in Romania and the Republic of Moldova.

Its objectives are: to analyse the historical process of development of the technical-forensic research of handwriting; to analyse the scientific materials related to the topic of the thesis; to formulate the notion of document and its requisites; to highlight the main rules of processual-administrative examination of documents at the crime-scene; to systematize and interpret the object, system and methods of the judicial graphology as part of the forensic technique; to establish the object, the objectives and the theoretical and methodological bases of the graphic expertise; to underline the main problems the modern theoretical and practical handwriting and signature expertise has to face and suggest solutions to these problems; to formulate the notion and classify the particularities of signature investigation; to elaborate suggestions regarding obtaining comparing samples for the graphic expertise; to specify and analyse some particularities of the drafting and evaluation of the graphic expertise report.

The scientific novelty and originality. The thesis represents one of the first complex, monographic research in the Romanian speakers space, thus serving as support in creating theoretical bases, methods and recommendations to improve the processual, tactic and organisational framework of the preliminary examination and expertise of manuscripts, an algorithmic guide of selecting comparative sample signatures for the judicial graphic expertise. The thesis originality consists in the argumentation of the necessity of changing the pattern of the notion of the graphic expertise into graphic expertise and technical examination.

The obtained results that contribute to the resolving of an important scientific problem consist in the complex research of the processual-tactical and methodological framework of the forensic expertise of handwriting, which emphasizes the major role and value of the juridical graphoscopy, through a range of legislation recommendations and the elaboration of an algorithmic guide, in order to improve and facilitate the process of crime investigation.

The theoretical significance consists in the development of the graphic expertise doctrine taking into consideration the positive experience in this domain and the changes of modern handwriting.

The practical value of the work consists in the increase of the graphic expertise quality, optimisation of crime investigation activities, especially economical crimes.

The implementation of scientific results is attested in the form of a theoretical-practical guide in the activity of the Romanian Forensic Association, CNEJ Republic of Moldova, the Independent Centre of Expertise of Moldova (BAEJ "CEXIN") as well as in the form of scientific-didactic material meant to improve the educational process at the law faculty of ULIM.

РЕЗЮМЕ

КОСТЯ Михай. Роль криминалистической экспертизы письма в расследовании преступлений. Диссертация на соискание ученой степени доктора права. Специальность: 554.04 – Криминалистика, судебная экспертиза, оперативно-розыскная деятельность. Кишинев, 2023.

Структура работы: Введение, 3 главы, общие выводы и рекомендации, литература в 202 наименованиях, 13 приложений, 167 страниц основного текста. Результаты опубликованы в 10 научных работах.

Ключевые слова: графоскопия, эксперт, документ, ксерокопия, письмо, рукопись, подпись, экспертиза письма, расследование преступлений.

Область исследования, цель и основные задачи диссертации: Работа относится к области судебной экспертизы. Цель - Разработка ряда мер и рекомендаций по улучшению процессуальных, тактических и организационных аспектов экспертного исследования рукописей, а так же совершенствование уголовно-процессуального законодательства, теории и практики почерковедческой экспертизы в Румынии и Республике Молдова..

Задачи: анализировать публикации по теме диссертации; изучить исторический процесс развития экспертизы документов; сформулировать понятие документа и его реквизитов; сформулировать правила предварительного осмотра документов; охарактеризовать предмет, задачи графоскопии как часть науки криминалистики и судебной экспертологии; обозначить проблемы теории и практики назначения и проведения графической экспертизы и предложить соответствующие решения; дать понятие подписи, классифицировать и выявить особенности их исследования; разработать памятку по отбору образцов письма и подписи для сравнительного исследования; - показать особенности составления заключения эксперта.

Новизна и научная оригинальность. Новизна работы определена тем, что является одним из первых исследований за годы независимости Республики Молдова по этой теме, на основе которых разработаны процессуальные, тактические и методические рекомендации по использованию графических экспертиз в расследовании преступлений, а также памятки по отбору сравнительных образцов для производства подобных экспертиз.

Оригинальность состоит в аргументации изменения названия из «графоскопической экспертизы» на «графоскопическая экспертиза и технический контроль документов» в Номенклатуре судебных экспертиз Р.Молдова.

Полученные результаты, способствующие решению особо значимой научной проблемы, разрешенной в рамках проведенного диссертационного исследования заключается в комплексном исследовании процессуальных, тактических и методических аспектов проведения почерковедческих экспертиз, что позволило подчеркнуть роль идентификации преступников по почерку, а так же разработать рекомендации по улучшению соответствующих юридических норм, памятки по подбору сравнительных образцов подписей для графической экспертизы в рамках расследования преступлений.

Теоретическая значимость диссертации состоит в развитии доктрины графоскопической экспертизы с учетом использования международного положительного опыта в данной области, а так же и тем что письмо и почерк наших современников претерпели серьезных изменений в связи с массовым внедрением в обществе компьютерных технологий.

Прикладное значение: возможность повышению качества и эффективности использования графических экспертиз и оптимизации деятельности органов правопорядка по расследованию преступлений, главным образом, экономической направленности.

Внедрение научных результатов зафиксировано в качестве практического пособия в деятельности Центра Независимых Судебных Экспертиз Молдовы (BAEJ "СЕХИН"), а так же - как научно-дидактического материала в воспитательном процессе юридического факультета ULIM.

COSTEA MIHAI

**ROLUL EXPERTIZEI CRIMINALISTICE A SCRISULUI
ÎN INVESTIGAREA INFRACTIUNILOR**

**Specialitatea: 554.04 – Criminalistică, Expertiză judiciară,
Investigații operative**

Rezumatul tezei de doctor în drept

Aprobat spre tipar: 17.02.2023

Hârtie ofset. Tipar ofset.

Coli de tipar: 2,2

Formatul 60X84 ¹/₁₆

Tirajul 35 ex.

Comanda Nr.6/23

Centrul Editorial-poligrafic al USM
str. A.Mateevici, 60. Chișinău, MD 2009